VÄGLEDNING

i flykting-, migrations- och integrationsfrågor för dig som arbetar i en församling i Svenska kyrkan

Svenska kyrkan

Version 13 april 2012

Innehåll

1. Inledning 5
1.1. Bakgrund och syfte 5
1.2. Vem är flykting? Vem är migrant? 5
1.3. Vad menas med integration? 7
2. Varför är detta en angelägenhet för Svenska kyrkan? 9
2.1. Teologiska utgångspunkter 9
2.2. Att vara migrant är att vara människa – Daniel Calero Davyt 10
2.3. Den heliga fristaden; Påskuppropet i historisk belysning – Bo Nylund 14
2.4. Det handlar ytterst om vårt förhållande till Gud – Håkan Sandvik 17
2.5. Ekumeniska riktlinjer 19
2.6. Andra riktlinjer för Svenska kyrkan 20
3. Formulering och förankring 22
3.1. Att få med sig församlingsledningen 22
3.2. Församlingsinstruktionen 22
3.3. Omvärldsanalys 22
3.4. Att arbeta rättighetsbaserat 23
3.5 Att samverka med andra 25
3.6. Glöm inte budgeten! 26
4. Vad arbetet kan innebära 27
4.1. Människor är olika och situationer är olika 27
4.2. Barn och ungdomar 27
4.3. Människor som väntar på beslut 30
4.4. Asylprocessen 31
4.5. Efter ett uppehållstillstånd 33
4.6. Familjeåterföreningsregler 34
4.7 Arbetskraftsinvandrare 35
4.8. Vid avslag i alla instanser 35
4.9 Inför en utvisning 37
4.10. Att hjälpa människor som lever gömda 37
4.11. Kyrkan som fristad 39
4.12. Möte med människor från andra samfund och religioner 40
4.13. Den mångkulturella församlingen 41
4.14. Arbete för integration 45
4.15. Svenska kyrkan – mångkulturell arbetsplats 46
4.16. Arbete mot främlingsfientlighet och rasism 47
5. Fallgropar 49
5.1. Avsaknad av handledning och stöd 49
5.2. Ta sig vatten över huvudet 49
5.3. Ta över människors lidande 49
5.4. Omyndigförklara människor 50
5.5. Besvikelse 50
5.6. Projicering 50
5.7. Avtrubbning 51
6. Resurser 52
6.1. Stiftskanslier och kyrkokansliet 52
6.2. Kurser och nätverksträffar 52
6.3. Användbara hemsidor 52
6.4. Litteraturtips 53
7. Några ord på vägen 57

1. Inledning

1.1. Bakgrund och syfte

Sedan länge är kyrkorna i Sverige – liksom runt om i världen - engagerade i flykting- och migrationsfrågor på olika sätt. Detta kommer framförallt i uttryck genom stöd till människor som söker sig till kyrkor – det kan handla om behov av samtal, juridisk rådgivning, ekonomiskt stöd eller att upplåta en fristad – och uppsökande verksamhet t.ex. vid Migrationsverkets förvar. Inte minst församlingar och medarbetare i Svenska kyrkan gör ett stort och viktigt arbete. Svenska kyrkan bedriver också opinionsbildande arbete och påverkansarbete, både på nationell nivå – oftast tillsammans med de andra kyrkorna i Sveriges Kristna Råd, och inom EU – oftast genom Kyrkornas kommission för migranter i Europa, CCME (*Churches' Commission for Migrants in Europe*).

Migrationsfrågor är i högsta grad frågor som inte känner några nationella gränser. Svenska kyrkan finns genom sitt internationella biståndsarbete på plats för humanitära insatser vid flyktingläger och bland utsatta migrantarbetare. Svenska kyrkan arbetar också med långsiktigt bistånd och globalt påverkansarbete för en värld fri från förföljelse, där människor inte behöver fly sina hemländer. Det arbetet behandlas dock inte i den här texten utan fokus ligger på arbete i Sverige.

Den här vägledningen är tänkt att vara ett stöd i det arbete *för* och *med* flyktingar och nyanlända invandrare som kan bli aktuellt för en församling i Svenska kyrkan. Den vill också vara ett stöd i hur församlingar kan bidra till goda relationer och jämlika möjligheter för alla oss som bor i Sverige – det som vi kallar integrationsarbete. Vägledningen har kommit till på initiativ från stiftens handläggare för flykting- och integrationsfrågor och vill svara mot de behov av stöd och vägledning som finns i församlingarna. Första versionen av vägledningen färdigställdes i februari 2008. Vägledningen har nu reviderats och uppdaterats. Vägledningen har ingen status som policydokument utan vill endast samla information om t.ex. vilka riktlinjer som finns, vilka regelverk som gäller, vilka hjälpmedel som är tillgängliga och vilka fallgropar som identifierats. Vägledningen bygger i viss mån på tidigare riktlinjer, t.ex. policydokumentet "Svenska kyrkans invandrar- och flyktingarbete" som antogs av Svenska kyrkans församlingsnämnd 1993. De delar av policydokumentet från 1993 som fortfarande är relevant har på ett eller annat sätt tagits med i det här dokumentet.

Texten har till större delen skrivits av kyrkokansliets handläggare för flykting- och integrationsfrågor, Kristina Hellqvist. Innehållet har diskuterats med stiftens handläggare samt med engagerade personer från församlingssammanhang. Synpunkter på hur texten kan förbättras får gärna lämnas till kristina.hellqvist@svenskakyrkan.se eller till handläggare i respektive stift.

1.2. Vem är flykting? Vem är migrant?

43,7 miljoner människor är på flykt världen över – ungefär lika många som folkmängden i Colombia eller Sydkorea, eller i Skandinavien och Sri Lanka tillsammans. Inom denna total finns 15,4 miljoner flyktingar (10,55 miljoner under UNHCR:s omsorg och 4,82 miljoner registrerade hos FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar), 27,5 miljoner internt fördrivna på grund av konflikt samt närmare 850 000 asylsökande, varav nästan en femtedel i Sydafrika. Särskilt beklämmande är de 15 500 asylansökningar från ensamkommande eller separerade barn, varav de flesta är somalier eller afghaner.

Så skriver FNs högkommissarie för flyktingfrågor, UNHCR, på sin hemsida www.unhcr.se. Siffrorna kommer från rapporten Globala trender 2010. Av rapporten framgår också att 80 % av världens flyktingar bor i utvecklingsländer:

Pakistan, Iran och Syrien är de största flyktingmottagarna med 1,9 miljoner, 1,1 miljoner respektive 1 miljon flyktingar. De största ekonomiska effekterna märks i Pakistan med 710 flyktingar per dollar av landets BNP (PPP) per capita, följt av Demokratiska republiken Kongo och Kenya med 475 respektive 247 flyktingar. Tyskland, industrilandet med flest flyktingar (594 000), har som jämförelse 17 flyktingar per dollar av landets BNP per capita.

För människor som flytt från sitt hem är första anhalten ofta någonstans i närområdet – i en annan region av sitt eget land eller i ett grannland – som exempelvis kan vara Pakistan eller Kenya som nämndes ovan. Därefter finns det i teorin tre alternativ – integration i det land eller område dit man flytt, återvändande till det land eller plats man kommer från om situationen förbättras där, eller vidarebosättning i ett tredje land. Ofta är varken integration eller återvändande möjligt. Vidarebosättning förutsätter att man blir uttagen som ”kvotflykting” – ett urval som sker av UNHCR i samråd med mottagarländer. 2010 vidarebosattes 73 000 flyktingar, en mycket liten siffra i relation till behoven. De flesta kommer till USA, Australien och Kanada och cirka 1800 personer kommer årligen till Sverige. Kvotflyktingar behöver inte ansöka om asyl när de kommer till Sverige utan deras ansökan beviljas före inresan. Den största delen av flyktingarna som faller under UNHCRs mandat blir dock under flera år kvar i flyktingläger utan möjligheter till varken integrering, vidarebosättning eller återvändande till ursprungslandet. UNHCR skriver på sin hemsida:

Rapporten Globala trender 2010 återspeglar långvarigheten i flera av dagens stora internationella konflikter. Flyktingskapet blir allt mer utdraget för miljontals människor världen över. UNHCR:s definition av en långvarig flyktingssituation är när ett stort antal personer varit i exil i fem år eller längre. Under 2010 var 7,2 miljoner av flyktingarna under UNHCR:s mandat personer i en sådan situation – fler än någon gång sedan 2001. Samtidigt har endast 197 600 personer kunnat återvända hem, den lägsta siffran sedan 1990. En del flyktingar har varit i exil i mer än 30 år. Afghaner, som först flydde den sovjetiska invasionen 1979, stod för en tredjedel av världens flyktingar både 2001 och 2010. Irakier, somalier, kongoleser (DRK) och sudaneser tillhörde också de tio vanligaste nationaliteterna bland flyktingar, både i början och i slutet av decenniet.

Människor som själva (oftast med hjälp av flyktingsmugglare eller med besöksvisum) tagit sig till ett annat land, t.ex. Sverige, för att söka skydd undan förföljelse och söka flyktingstatus, kallas för asylsökande. Rätten att söka asyl återfinns i artikel 14 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Vilken typ av förföljelse som är asylgrundande finns beskrivet i Genèvekonventionen från 1951. Av de 850 000 asylansökningar som gjordes runt om i världen 2010 lämnades 32 000 in i Sverige. För mer svensk statistik, se www.migrationsverket.se.

Det som stöter bort människor från sina hemländer är krig, fattigdom, miljökatastrofer och brist på mänskliga rättigheter. De som flyr undan *välgrundad fruktan för förföljelse* p.g.a. ras, religion, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk uppfattning är den grupp som omfattas av flyktingkonventionen och därmed har rätt till s.k. ”konventionsstatus”. I många länder kan man också få asyl på något vidare grunder, t.ex. miljökatastrof eller krigssituation i ursprungslandet. Det finns också två konventioner; FN:s konvention mot tortyr och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, som tydligt förbjuder stater att sända tillbaka människor till länder där de riskerar att utsättas för tortyr. Europakonventionen ger även skydd mot att skickas till omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Flyktingar och asylsökande utgör dock bara en del av migrationen i världen. Totalt bor cirka 214 miljoner människor – motsvarande 3,1 procent av världens befolkning – av en eller annan anledning i ett annat land än de är födda. Anledningarna till det kan vara exempelvis studier, arbete eller nya familjeband. Efterfrågan på arbetskraft är en viktig drivkraft för migration. Det gäller välutbildade – t.ex. kommer tyska och polska läkare till Sverige, men inte minst gäller det dem som är beredda att ta de ofta underbetalda servicejobben med låg status; filippinska tjänstebiträden i Saudiarabien, vietnamesiska bärplockare i

Norrland eller marockanska jordbruksarbetare i södra Spanien för att nämna några exempel. Nästan hälften av dem som migrerar är idag kvinnor.

En växande del av migrationen är s.k. irreguljär, det vill säga det handlar om människor som tar sig till ett annat land utan tillstånd och som aldrig söker asyl eller ger sig till känna för myndigheterna. Drivkraften är ofta att de vet eller tror att de kan få jobb där – om inte annat på den svarta arbetsmarknaden. Några lagliga vägar finns vanligtvis inte att tillgå även om deras arbetskraft är efterfrågad. Många av dem som lever irreguljärt i Europa har också flyktingskäl även om de inte söker asyl.

Rent demografiskt står Europa inför en situation med en allt mer åldrande befolkning och brist på människor i arbetsför ålder. En mer öppen attityd och ett förändrat regelverk vad gäller arbetskraftsinvandring är därför att vänta. I Sverige ändrades reglerna redan i december 2008 och 2010 beviljades 21 500 personer uppehållstillstånd i Sverige p.g.a. arbete.

Det finns också de som faller offer för människohandel och exploateras sexuellt eller tvingas arbeta under andra slavliknande förhållanden. Regeringen skriver på sin webbplats www.manskligarattigheter.gov.se: *FN uppskattar att upp till fyra miljoner människor, främst kvinnor och barn är offer för människohandel varje år och att majoriteten av dessa utnyttjas sexuellt och prostitueras. Vinsterna är så stora att verksamheten ofta jämförs med den internationella drog- och vapensmugglingen. FN har uppskattat att organiserade brottsnätverk och andra kriminella grupper tjänar cirka sju miljarder dollar varje år på handeln med människor, merparten för sexuella ändamål. Eftersom handel med människor är en kriminell verksamhet är exakta siffror svåra att få fram. Internationella forskare konstaterar att det finns höga mörkertal och att det går att se ökningar under de senaste åren.*

Även om människohandel också är ett slags påtvingad migration så bör denna grupp särskiljas från andra migranter. Människohandel är en modern form av slaveri. För andra typer av migration står ändå den enskilda människans drivkraft att söka skydd eller bättre möjligheter för sig och sin familj i centrum.

Migration har alltså många ansikten och många orsaker. Kyrkornas världsråd använder sig av termen ”*uprooted people*” för att beskriva alla människor som av olika orsaker tvingas migrera. I det här dokumentet förekommer begrepp som flyktingar, asylsökande, invandrare, invandrade och migranter. De flesta benämningar är dock av en eller annan anledning problematiska och riskerar att förenkla verkligheten och sortera in människor i fack. Alla som kallas flyktingar är inte flyktingar i juridisk mening och många som kallas invandrare har aldrig själva invandrat. Det finns i Sverige idag ingen officiell definition av ordet ”invandrare” utan i statistiken används istället begreppet ”utländsk bakgrund” som syftar på personer som är födda utomlands eller vars båda föräldrar är födda utomlands. Begreppet invandrare har i många fall blivit en klassmarkör – man tänker inte på drottning Silvia utan på Ahmed som säljer frukt på torget. ”Om Frankrike inte slutar ta emot invandare så tänker jag flytta utomlands” sa Birgitte Bardot för några år sedan och lyckades i en kort mening illustrera globaliseringens klassklyftor: Vissa är ”invandrare” och andra ”flyttar utomlands”. Ord styr våra tankar och är därför problematiska. Även begreppet ”*uprooted people*” kan leda fel och få oss att tro att människor har ”rötter istället för fötter”. Det finns dock vissa gemensamma erfarenheter som människor som av den ena eller andra orsaken har tvingats att lämna sitt land delar. Därför har vi trots problematiken sett det som relevant att sammanställa ett material med detta fokus. Men glöm aldrig att det i första hand handlar om *människor*!

1.3. Vad menas med integration?

EU-kommissionen antog 2004 elva principer för integration som alla medlemsstater ställt sig bakom. Den första och oftast citerade lyder: "Integration är en dynamisk dubbelriktad process med ömsesidigt tillmötesgående mellan alla invandrare och invånare i medlemsstaterna." Vad detta innebär i praktiken är

dock mer diffust. När Sveriges Kristna Råd genomförde kurser med integrationstema för några år sedan så menade mångfaldsexperten Marco Helles att vi istället för att diskutera hur invandrade kan integreras borde diskutera hur invandrade kan etablera sig i Sverige. Forskaren Paulina de los Reyes föreslog att vi istället för integration borde prata om social sammanhållning eftersom integration trots allt ofta associeras till assimilation. Huvudpersonen Halim i Jonas Hassen Khemirs bok ”Ett öga rött” är övertygad om att det finns en ”integrationsplan” som handlar om att förvandla alla invandrare till svenskar. ”Aldrig jag kommer att äta sur strömming med sillnubbe på Skansen eller dansa smågrodor i träskor runt töntigaste midsommarstången” lovar sig Halim. Det verkar som om många känner en låsning i ordet integration som får klä skott för det som inte fungerar. Att byta ut ord och använda nya begrepp är viktigt för att inte låsa fast tanken. Som kyrka kanske vi borde prata om *inkarnation* istället för integration. Vad betyder det att Gud blev människa för vår förmåga att mötas i likhet och olikhet? Samtidigt är det kanske inte heller önskvärt att helt undvika ordet integration.

Den italienska forskargruppen Fieri försöker i sin rapport ”Touch-stones – Indicators” (2006) att på ett förtjänstfullt sätt ringa in begreppet integration. I rapporten nyskapar de ord för integrationspolitikens mål; att det handlar om att alla människor (1) kan bevara och stärka sin integritet, (2) finnas med i ett samspel och (3) kunna ha en positiv inverkan på samhället.

Det första målet skulle alltså handla om *integritet.* Det är ett ord sällan nämns i debatter om integration trots att båda orden härleds ur samma språkliga bas. Integritet kan definieras som en "upplevelse" av helhet, att kunna se sig själv som både ond och god. Integritet är förmågan att knyta an till omvärlden och uppleva sammanhang i livet. En människa som har integritet står ut med osäkerhet. Gör man det, så vet man en del om sig själv. Integritet anknyter enligt Fieri till begrepp som att kunna vara ett subjekt i sitt liv och en aktör i samhället. Det handlar i praktiken om att ges praktiska förutsättningar för att kunna bygga upp och bevara sin integritet – t.ex. rätt till permanent uppehållstillstånd och familjeåterförening, möjligheter på arbetsmarknaden, ekonomiskt oberoende och röst i den offentliga debatten.

Samspel mellan olika grupper i samhället är en annan viktig dimension för integration enligt Fieri. Detta gäller både inom olika etniska grupper och mellan olika etniska grupper. Viktigt blir då ömsesidigt utbyte och möjligheter att lära sig språk och kulturella koder, men också att motarbeta diskriminering och att främja lika möjligheter. Fieri ger förslag på mätinstrument för graden av samspel i ett samhälle, t.ex. fördomsnivåer, språkkunskaper, kriminalitet, diskriminering, äktenskap över etniska gränser och barnens skolresultat.

Att invandrade skall kunna ha en *positiv inverkan* på samhället i stort är den tredje dimensionen som Fieri tar upp. Det handlar om att ge individer möjligheten att bidra – och att samhället kan ta till vara på människor och se dem som resurser. Det kräver också ett visst mått av tilltro till sig själv och sin egen förmåga som kan stärkas av exempelvis utbildning, goda förebilder och positiva speglingar av vem man är och vad man kan.

I EU-kommissionens senaste ”Europeiska agenda för integration av tredjelandsmedborgare” från 2011 identifieras fem särskilt allvarliga utmaningar för integrationspolitiken, nämligen (1) den utdragna låga sysselsättningsgraden bland invandrade, särskilt bland invandrade kvinnor, (2) att många invandrade inte får arbete i nivå med sina kvalifikationer, (3) generellt ökad risk för social utestängning, (4) klyftor mellan infödda och invandrade vad gäller utbildningsresultat och (5) ett opinionsläge där många är negativa till invandrade och oroar sig för bristande integration.

2. Varför är detta en angelägenhet för Svenska kyrkan?

2.1. Teologiska utgångspunkter

”Vår kristna tro har präglats av exilens och flyktingskapets erfarenheter. Jesus själv upplevde flyktingens öde som barn och växte upp i ett ockuperat land, med ett främmande språk och en främmande kultur. Jesus visar genom sina ord och handlingar ett kärlekens exempel; att älska sin nästa och att särskilt se till de fattiga, de maktlösa och de diskriminerade. I Nya testamentet formuleras den radikala jämlikhetstanken att ’Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus.’ (Gal 3:28) Att välkomna främlingen in i gemenskapen är en handling som i den kristna tron bär ett välsignelselöfte. ’Kom ihåg att visa gästfrihet, ty det har hänt att de som gjort det har haft änglar till gäster utan att veta om det’ (Heb 13:2).”

Så inleds Sveriges Kristna Råds dokument ”Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna” från 2007. Välkomnandet av flyktingen och främlingen är så centralt i den kristna tron att det inte går att bygga en teologi utan att ta hänsyn till det. Däremot har det inte resulterat i några spaltmeter av teologiska utläggningar.

Ett viktigt bidrag för att förstärka den teologiska basen i flyktingarbetet och kanske framförallt i arbetet mot främlingsfientlighet och rasism kom 2010 med antologin ”Där främlingskapet bryts kan en ny värld börja” (red. Kristina Hellqvist), där bl.a. Lars Collmar, Ylva Eggehorn, Elisabeth Gerle och Martin Lind medverkar. På bokens baksida går att läsa: *”Med denna antologi om migration, mångfald och människovärde vill Svenska kyrkan rusta människor att bemöta främlingsfientlighet och rasism hos andra och hos sig själva. Nationalistiska grupper i Sverige betraktar gärna kyrkan som en symbol för "det svenska", det som måste bevaras och försvaras mot pluralism och främmande inflytanden. Men Svenska kyrkan är framförallt en kristen kyrka i en världsvid gemenskap med andra kyrkor. I mötet med den främmande konfronteras vi som människor med "den andre", det okända som kanske skrämmer – men som också låter oss upptäcka okända djup inom oss själva. Mötet med "den andre" rymmer också en teologisk dimension, en möjlighet till vidgad gudsförståelse och nya insikter om människans livsvillkor.”* Antologin går att köpa från Arcus förlag. Studieförbundet Sensus har även gjort en studiehandledning till boken.

En annan bra resurs i det teologiska arbetet är boken ”Ta del i Europa” som togs fram av Sveriges Kristna Råd i samband med det svenska ordförandeskapet i EU 2009 och går att beställa från SKR. I ett avsnitt om migration skrivet av George Joseph (Katolska kyrkan), Michael Williams (Västerås stift) och Kristina Hellqvist (kyrkokansliet) står det bl.a. *”Genom sin existens påminner flyktingen kyrkorna om förhållanden i vår omvärld. Flyktingarnas existens utgör därför en uppmaning till kyrkorna att inte bli alltför etablerade och konformistiska med det övriga samhället. Flyktingarna är också en påminnelse om att vi kan tvingas ändra vår egen livsstil for att fler människor skall ha möjlighet att leva ett värdigt liv.”*

Författaren T.S. Eliot har formulerat det så här: ”Kyrkan har en kritisk roll att fylla i varje samhälle. Om kyrkan och samhället befinner sig i total harmoni är det förmodligen fel på kyrkan. Men om de befinner sig i total konfrontation, är det förmodligen fel på samhället.”

I följande tre avsnitt återges tre viktiga texter som utgör grunden för en mer sammanhållen teologi vad gäller flykting- och migrationsteologi. Den första är en artikel av Daniel Calero Davyt som publicerades i svensk Kyrkotidning nummer 13/2006 och även, i reviderad version, i ovan nämnda antologi. Daniel är präst i Svenska kyrkan, f.d. stiftsadjunkt för flykting- och migrationsfrågor i Stockholm och med egen erfarenhet av flyktingskap. Den andra texten är skriven av Bo Nylund och publicerades i KHS (Kristen Humanism och Samhällssyn) årsbok 2006. Bo är teolog och sedan länge aktiv inom Ekumeniska

fristadsrörelsen. Den tredje texten är en predikan skriven av Håkan Sandvik hösten 2007. Håkan är präst i Svenska kyrkan med ett långt engagemang i flyktingfrågor bakom sig.

2.2. Att vara migrant är att vara människa – Daniel Calero Davyt

”Sigue el camino del pueblo hebreo, busca otra luna, tal vez mañana sonría la fortuna y si te toca llorar, es mejor frente al mar.” (Följ det hebreiska folkets väg: Sök en ny måne, kanske imorgon lyckan blir bättre, och om du måste gråta, är det bättre inför havet.) *Juan Manuel Serrat, katalansk trubadur*

Ända sedan mänsklighetens vagga i kvartärtiden har människan varit i rörelse. Trots att vi anser att bofasthet var ett stort steg i mänsklighetens historia har människan fortsatt att röra på sig och hitta nya världar. Nya världsdelar har blivit befolkade genom stora migrationer: från Afrika till Asien, från Asien till Europa och Amerika. Under tiotusen år har människan vandrat runt jorden på jakt efter mat, trygghet och frihet. Inget folk i vårt land, inte ens samerna, kan påstå att de inte har migrerat någon gång.

Att hitta nya vägar och att längta efter ett bättre liv är väsentligt för den mänskliga identiteten. Att vara migrant är att vara människa och därför präglar också migrationserfarenheter hela Bibeln. Trots detta har migrationsteologi inte varit så populärt bland kristna författare. Kanske speglar det våra egna fördomar som kristna. Kanske tänker vi att migration är ett oviktigt tema som inte hör hemma bland de stora och fina frågor som teologin ägnar sig åt. I så fall är det dags för oss att göra vår hemläxa och komma tillbaka till Guds ord för att hitta nya perspektiv på de utmaningar som migrationen ställer oss inför.

Gud är den absoluta ägaren av jorden och livet
Bibeln inleds med en beskrivning av universums skapelse. Eftersom Gud är skaparen är Gud också ”ägaren” av allting, även av allt liv på jorden. Gud placerar mänskligheten (både män och kvinnor) på jorden för att förvalta skapelsen. Påståendet att ”jorden är Herrens” ställer också etiska krav på judarna, Guds folk. Istället för att känna sig stolta och bättre än andra har de en sträng etisk kod. Just därför för att jorden och livet inte ägs av människor ska man förvalta dem med ”rena händer och hjärtan”, för att då kunna se Guds frälsning. I Bibeln påstås aldrig att människorna äger jorden eller ens sina egna liv. Alla människor är kallade av Gud att vara Guds förvaltare på jorden, och var och en ska inför Gud redovisa sitt förvaltarskarp.

Varje människa har en medfödd värdighet
I skapelseberättelsen kan vi läsa att människan bär med sig Guds avbild (1 Mos 1:26–27). Denna Imago Dei bärs av varenda människa, oavsett färg, kön, ålder, sexuell läggning, fattigdom eller rikedom. Som konsekvens av detta har människan en medfödd värdighet som är mer värdefull än all rikedom i världen. Den står i kontrast till samhällets värderingar där allt värderas efter pengar. Imago Dei betyder också att allt som vi gör mot en människa gör vi också mot Gud. Denna etik går genom hela Gamla och Nya testamentet (se till exempel Job 31:15, Jak 3:9–10). Det tydligaste exemplet är det ställe i Matteusevangeliet (Matt 25:31–46) där Jesus själv identifierar sig med främlingen. Jesus påstår här att utgången av den eviga domen för alla nationer blir beroende av hur vi har behandlat främlingen.

Guds folk – ett folk i rörelse
I de första kapitlen i Första Moseboken läser vi om ett folk i rörelse. Dessa elva första kapitel är en mytisk berättelse. Men när vi talar om ”myter” i Bibeln talar vi inte om falska fakta eller lögner utan om icke-historiska berättelser som rymmer stora sanningar. Om vi vill veta hur människan är finns det mycket att hämta i dessa texter – men om vi vill veta hur universum och människan blev till är det kanske bättre att läsa kosmologi eller utvecklingslära.

I dessa Bibelns första elva kapitel läser vi om synd, kärlek, avund, mod och många andra egenskaper som människan besitter. Efter berättelsen om Adam och Eva känner vi igen mänskligheten som den är idag – präglad av både ondska och godhet. Innan det fjärde kapitlet är slut har vi redan fått vara med om två utvandringar. Först tvingas Adam och Eva lämna Edens lustgård (1 Mos 1:23–24). Med Migrationsverkets retorik skulle man kunna säga att det handlar om en utvisning av en medborgare som begått ett brott. Sedan bestämmer sig Kain efter att ha mördat sin bror för att utvandra till en annan plats (1 Mos 4: 16). Beslutet verkar i detta fall vara frivilligt eller kanske framtvingat av omständigheterna. Bibeln talar om landet Nod, öster om Eden.

Om Adam och Eva var de första utvisade var Kain den första invandraren. Märkligt nog vet vi nästan ingenting om landet Nod. Det är enda gången detta land nämns i Bibeln och förmodligen är det en lek med ord eftersom nad på hebreiska betyder vagabond, hemlös. Kanske blev livet för Kain en oändlig vandring.

När vi går vidare från de elva första kapitlen i Bibeln kommer vi till Abrahams historia. Nu handlar det inte längre om rena myter utan om berättelser med förankring i en historisk verklighet. Abraham kallas för vår trosfader, och inte bara den kristna trons fader utan också den judiska och muslimska trons fader. Om vi skulle tolka hans berättelse med moderna, sekulariserade ögon skulle vi kunna säga att han var en av de många som ingick i folkvandringarna i den delen av Främre Asien som kallas ”den bördiga halvmånen”. Abraham, liksom förmodligen många andra, var övertygad om att en Gud kallat honom att vandra till det nya landet. Vi vet inte vilka omständigheter som påverkade honom men han hörde en röst som sade: ”Lämna ditt land, din släkt och ditt hem och gå till det land som jag skall visa dig” (1 Mos 12:1).

Hur många människor har inte hört något liknande och börjat en vandring! Tusentals människor i vårt land kommer från precis samma område som de människor i Bibeln som för mer än tre tusen år sedan hörde en inre röst kalla dem att lämna allt och hitta nya platser för att bygga nya altaren åt sina gudar.

Abraham utvandrade från sitt hemland Haran. Efter att ha färdats genom Kanaans land bosatte han sig i Egypten. Trots att han ljög för farao blev han väl mottagen av de egyptiska myndigheterna. Han ljög igen för kungen Abimelek i Gerar. Än en gång blev han förlåten och behandlades väl. Enligt texten blev båda kungarna välsignade av Gud för att de behandlade främlingen på ett mänskligt sätt. Flera år senare blev det hungersnöd. Abrahams familj återvände till Egypten och blev välkomnad av Josef. Den gästvänlighet som egypterna visade gentemot hebréerna genom åren gjorde att dessa skrev lagar om välkomnandet av främlingar. Detta går att läsa i Gamla testamentet (2 Mos 22:21–39).

Sorgligt nog minskade välkomnandet när israeliterna började växa som grupp i det egyptiska samhället. Egypterna kände sig hotade av andra grupper som fanns bland dem, inte bara av israeliterna. Då började slaveri och förtryck. Rädslan ledde som i vår tid till rasism, hot och diskriminering. Detta ledde i sin tur till israeliternas utvandring från Egypten. Andra etniska grupper anslöt sig till dem (2 Mos 12:38) och blev mottagna med rättigheter och skyldigheter som vilka israeliter som helst.

Israeliterna var alltså först ekonomiska invandrare och sedan politiska flyktingar. Först kom de till Egypten på grund av hunger (1 Mos 41–42) och sedan lämnade Egypten på grund av brist på frihet och rättigheter (5 Mos 26:7).

Hela Gamla testamentet är grundat på invandringens och utvandringens problematik. På latin heter Andra Moseboken Exodus som betyder utvandring. Men exodus är inte bara en berättelse i Bibeln. Exodus är ryggraden i relationen mellan Gud och hans folk. Vi kan läsa i Andra Moseboken om hur Gud befriar sitt folk från slaveriet i Egypten. Gud själv leder sitt eget folk till det nya landet. Det nya landet – hoppet för vilken migrant som helst i världen. Det är en bild som upprepade gånger dyker upp i Bibeln – som en spegel där vi kan ana frälsningen, befrielsen.

Vår tro har formats på vägen, under exilen och ökenvandringen. Vi själva är söner och döttrar av en religion som mognat i fotspåren av ett folk på väg, ett folk i rörelse. Det verkar som att Gud själv är benägen att se sitt folk som ett vandringsfolk. Det är Gud som utmanar och uppmanar Abraham, Moses och andra att ge sig iväg och hitta Gud under resans gång. Vår Gud är inte en sittande Gud utan en Gud som rör på sig, som reser sig och vandrar genom livet med oss.

Vår egen verklighetsuppfattning av livet är en resa, en vandring. Det är därför inte konstigt att vi har så många uppmaningar och bud som värnar om och skyddar den som vandrar. Låt din skugga mitt på dagen bli som nattens skyddande mörker. Göm de skingrade, röj inte de flyende! (Jes. 16:3). En invandrare får du inte förtrycka. Ni vet hur det är att vara invandrare, ni var ju själva invandrare i Egypten (2 Mos 23:9).

Bibeln menar att invandrare, änkor och föräldralösa barn ofta blir de som drabbas hårdast av förtryck. Gud lyfter fram dem och kräver att de ska få samma behandling som vilken annan människa som helst (Ps. 146). De två böcker som har kvinnliga namn i Bibeln, Rut och Ester, innehåller solida försvar av migranters rättigheter. Kvinnorna, ofta förtryckta, är känsliga för andras lidande. De är även känsliga för migranternas situation. Gud tar framförallt ställning för dem som har det svårast.

Jesus, invandraren
När vi kommer till Nya testamentet fortsätter migrationstemat. Det börjar med Jesus släktträd. Det är inte en tillfällighet att många av hans släktingar var människor med utländsk bakgrund (som Rut, moabiten) och några dessutom med dåligt rykte (som Rahab, prostituerad från Kanaan).

Jesus själv upplevde flyktingens öde som barn. Jesus, i likhet med många palestinier, växte upp i ett främmande land, med ett främmande språk och en främmande kultur omkring sig. Matteus, den av de fyra evangelisterna som verkar vara mest judisk, höjer många gånger sin röst mot nationalistiska tendenser hos sitt folk. Matteus berättar för oss om Jesus, barnet som utvandrar med sin familj som en flykting. Än en gång är Egypten landet där man hittar en fristad.
Johannes berättar om mötet mellan Jesus och den samariska kvinnan. Deras dialog överskrider nationella, etniska och religiösa gränser. Jesus påstår i samtalet att människor från alla länder ska bli mottagna av Gud.

Vår kristna tro är en tro i rörelse. Den föddes i ett hörn av Medelhavet och hade femtio år senare redan nått andra sidan av Medelhavet och ännu längre bort. Apostlagärningarna berättar om Priscilla och Aquila som tillsammans med andra kristna judar blev tvungna att lämna Rom. De bar med sig ett frö av Evangeliet till de fyra hörnen av imperiet. Paulus bodde i vad som idag är Israel, var fängslad i Rom och hade som projekt att åka ända till Spanien – en för sin tid verkligt global medborgare.

Personer som är i rörelse ses i Nya testamentet som möjliga änglar, sändebud som kommer till oss från Gud. Den som tar emot dem tar emot Gud själv. Men det handlar inte bara om att ta emot den andre utan om att också själv bli emottagen som vandrare. Själva teologin som Paulus systematiserar med Jesus ord som grund talar till oss om välkomnandet av dem som förut upplevts som främlingar eller i bästa fall gäster. ”Alltså är ni inte längre gäster och främlingar utan äger samma medborgarskap som de heliga och har ert hem hos Gud” (Ef. 2:19). Även Petrus uppmanar de kristna att betrakta sig själva som ”främlingar och flyktingar”, det vill säga som ett folk utan land eftersom vi nu är Guds folk (1 Pet. 2:9–11). Hebreérbrevets författare är ännu tydligare. De hjältar som burit sin tro har varit främlingar på jorden (Heb 11).

Kristendomen är vandrares, pilgrimers och migranters religion. Vår ”abrahamitiska” Gud utmanade våra förfäder att söka ”nya månar”. En ny måne som milt belyser vägen till ett hem. En plats där man kan bo, en plats där man välsignar landet med söner och döttrar. En mark på vilken man kan bygga ett altare till den som ledde en dit.

En ny tolkning av verkligheten behövs
Begreppet ”flykting” är inte nytt men dagens definition av ordet fick vi i början av femtiotalet. Flyktingkonventionen, eller Genèvekonventionen som den också kallas, skapades 1951. På den tiden tänkte man sig flyktingen som en man från Östeuropa på flykt från kommunismen. På sjuttiotalet kunde bilden av en flykting också vara en sydamerikansk politiskt engagerad man som lämnat bakom sig en hård diktatur som Pinochets regim i Chile.

På nittiotalet sprack den här bilden. Det handlade inte längre om några tusen engagerade människor som sökte frihet från diktaturer – utan om tiotusentals män, kvinnor och barn som flydde från Mellanösterns krig eller från europeiska länder som slets sönder av massmord och staters sönderfall. Flyktingen var inte längre i första hand en politiskt engagerad man utan kanske en våldtagen kvinna med små barn.

Efter nittiotalets stora omvandling av det politiska tillståndet i världen (Sovjetunionens fall, den nya Europakartan, kalla krigets slut, uppkomsten av en militant terrorism) kom den nya ekonomiska och teknologiska revolutionen. Den gav nya förutsättningar till global kommunikation i ”real time”, billiga flygresor och en marknadsliberal ekonomi som påverkar hela världen.

I mitten av nittiotalet blev det tydligt att det förutom politiska flyktingar också fanns en växande grupp av så kallade ”ekonomiska flyktingar”. Jag skriver ”ekonomiska flyktingar” med citationstecken för jag anser att ekonomi är en högst politisk angelägenhet. Politik och ekonomi kan aldrig vara fristående från varandra. Fattigdomen som ödelägger mer än en miljard människoliv i världen idag är inte ”bara” en politisk fråga eller en ekonomisk sådan utan både-och. Att skilja mellan politiska och ekonomiska flyktingar är inte längre relevant.

I globaliseringens tid har vi också sett andra migrationsfenomen som till exempel att migrera ”papperslösa”. Tusentals människor tar sig genom Mexikoöknen eller över Gibraltar sund för att nå de rika länderna vars löften om ett bättre liv förmedlas genom den globaliserade TV:n. De ”utan papper” finns inte bara i USA eller Spanien utan tar sig till mer och mer avlägsna platser och vi hittar dem idag också i vårt eget land. Många av dem, speciellt flickor eller unga kvinnor som drömmer om ett bättre liv, blir offer för trafficking, en människohandel som kombinerar två lönsamma affärer: människosmuggling och prostitution.

Vi är omgivna av sårbara människor i rörelse. Sårbara eftersom de partiellt eller totalt är utan de möjligheter som du och jag har i den rika världen – även om de finns mitt bland oss och reser i samma tunnelbana eller spårvagn som du och jag. De är i rörelse därför att de har följt den lag som ligger nedlagd i våra själar till exempel: de har sökt nya månar – inte på grund av romantik (förutom i undantagsfall) utan på grund av sina behov och sin längtan efter ett bättre liv, med frihet, trygghet och rättvisa.

För trettio år sedan upptäckte vi de fattiga med hjälp av den latinamerikanska befrielseteologin. Inte så att vi inte visste förr att det fanns fattiga i världen – men befrielseteologin visade oss de fattiga som locus theologicum – den plats där vi kan reflektera och teologisera verkligheten. Med hjälp av de fattiga kunde teologer från den rika delen av världen bygga en teologi som speglade sociala mottsättningar också i deras egna samhällen, till exempel Jürgen Moltmann, Ulrich Duchrow och Per Frostin.

För oss i den rika delen av världen finns de fattiga någon annanstans. Eller, det är vad vi trodde. Så sent som på åttiotalet trodde vi att ”våra fattiga” fanns på andra sidan jordklotet. Genom den marxistiska analysen – som befrielseteologin i början använde som socioekonomiskt verktyg för sin omvärldsanalys – såg vi att den fattigdom som fanns (och fortfarande finns) i södra delen av världen var en konsekvens av att människor där berövats de tillgångar som vi tagit från dem genom orättvis handel, slaveri och råkapitalism.

Jag menar inte att denna förståelse nödvändigtvis är förlegad eller föråldrad, men det jag vill påpeka är att fattigdomen inte längre bara finns på andra sidan jordklotet – den har i globaliseringens spår också flyttat hit till vår del av världen. Den söker sig hit med ett hopp om mer frihet – precis som vi har, om mer mat – precis som vi har, demokrati – precis som vi har, om att ha råd att röra sig – precis som vi gör … Listan på allt som vi har och som många andra saknar kan bli lång.

Oavsett med vilka politiska verktyg vi analyserar världen så vet vi att de fattiga inte är skyldiga till de ekonomiska orättvisorna och till obalansen mellan dem som har och inte har. Vi förstår att det är längtan efter rättvisa, frihet och välfärd som sätter människor i rörelse. Denna längtan för en del av dem till vårt land.

Vi måste förnya våra tankar angående arbetet med människor med utländsk bakgrund, dem som vi brukat kalla flyktingar. Idag handlar det om en mycket bredare grupp, som innesluter ”kategorier” som vi inte ens tänkte för några år sedan. Det finns en risk att vi fastnar i gamla ord och begrepp. I engelsktalande länder har de hittat en benämning som är intressant och värdefull: *uprooted people*. Det är svårt att hitta en bra översättning till svenska men vi borde tänka bredare och förnya våra ordförråd – inte för att låta mer kultiverade utan för att öppna och förnya vårt sätt att tänka om verkligheten.

Vårt sätt att som kyrka se verkligheten måste vara inkluderande. Idag inkluderas alla dessa människor i vårt uppdrag även om vi många gånger inte är så bekväma med det. Det handlar inte längre om några kvotflyktingar med UNHCR-pass, utan om en mängd människor med olika behov som har kommit hit i sökandet efter ett bättre liv eller hamnat här efter att ha vandrat de mest hemska vägar. Det är människor som behöver medmänsklighet, medkänsla och barmhärtighet.

”Människan i exil axlar också främlingens universella roll genom historien – att vara den andre”, säger Ana Martínez, argentinsk-svensk författare. Om vi välkomnar den som vi upplever som ”den andre”, den som är annorlunda, övar vi oss på ett välkomnande av Gud som är den ultimata andre – den som är helt annorlunda än vi, men som ändå vill möta mänskligheten. Att möta främlingen tränar oss inför mötet med Gud. Som kristna borde vi inte tveka inför en sådan utmaning.

2.3. Den heliga fristaden; Påskuppropet i historisk belysning – Bo Nylund

Fristaden, den fredande platsen där människor inte får gripas eller dödas av sina förföljare på grund av vördnaden för själva platsen, framstår som ett närmast arketypiskt mönster i människans historia. Vi finner det i alla kulturer. I det förkristna Norden tycks gudinnan Frejas (Frös) inhägnade lunder ha varit platser där blod absolut inte fick utgjutas. Den jagade som kom in på denna helgade mark stod under gudinnans beskydd. I Gamla testamentet antyds förekomsten av ett altare inom vars verkningssfär den flyende åtnjöt okränkbarhet och asyl. Den som gripit om ”altarets horn” fick inte ryckas därifrån och dräpas av sina fiender. Fristad och helighet har hört nära samman. Vissa platser är avskilda från den oroliga världen, de är heliga och där gäller *frid*. Själva ordet fristad kan ha bildats ur en äldre form; fri*d*stad.

Flera av den tidiga kyrkans koncilier bestämde att kyrkan skulle ”värna om dem som den mottagit i sitt beskydd”. *Tuetur ecclesia quos in sui defensione suscepit.* Vid konciliet i Orange 441 stadgades: ”Det är inte rätt att utlämna dem som tagit sin tillflykt till kyrkan utan de skall i stället försvaras på grund av vördnaden och intercessionsplikten” *(loci sancto reverentia et intercessione).* Intercession har med vetorätt att göra. Kyrkan hävdade sin rätt att förbjuda dem som ville tränga in på heligt rum för att gripa en flykting som sökt tillflykt där. Begreppet rymde också plikten att inte bara skydda den förföljde utan även rätten att offentligt föra hans talan.

Det är svårt att veta i hur hög grad denna kyrkans rättighet respekterades och praktiserades under europeisk medeltid. Det skiftade säkert mellan olika länder och från tid till tid. Kyrkans egen lagstiftning, den kanoniska rätten, erkändes dock i princip av furstarna. I en tid då deras egen förmåga att upprätthålla lag och ordning inom sina riken var begränsad, bör kyrkans makt att stäva lynchjustis ha varit ett värdefullt stöd för den ännu outvecklade statsmakten. Blodshämnd och våldsamma uppgörelser mellan olika släktgrupper måste ju ha varit ett hot mot den sociala stabilitet som även furstarna i eget intresse eftersträvade. Vi vet emellertid att kyrkan också gjorde anspråk på att kunna skydda flyktingar som jagades av den legala furstemakten. Även här kunde den åberopa intercessionsplikten och kyrkofriden. De maktmedel som kyrkan hade till sitt förfogande var bannlysning, exkommunikation, ett vapen som förvisso kom att tillgripas även mot krönta och smorda kungar. Vi har naturligtvis ingen anledning att idealisera den mäktiga medeltidskyrkan. Exemplen på hur den själv trakasserade och förföljde människor är välkända. Dessa grava syndafall till trots har hävdandet av fristad och intercession i stort sett nog haft en positiv betydelse för civilisationsprocessen i Europa.

Gudsstaten och den jordiska staten

Tankemönstret bakom begreppen kyrkofrid och intercessionsrätt är intressant. Det har sin grund i kyrkofadern Augustinus kosmologi. Han talar om två ”stater”, Guds stat och den jordiska staten, *civitas Dei* och *civitas terrena*. De jordiska staterna beskriver Augustinus – under intryck av senantikens barbari – som mer eller mindre välorganiserade rövarband. De är värdefulla och nyttiga i den mån de förmår upprätta en yttre ordning och därmed skapa förutsättningar för ett drägligt jordeliv. Dessvärre brukar de ofta legitimera orättfärdigheten eller göra den egna makten till självändamål. Den jordiska staten är *i sig* aldrig gudstillvänd utan ”inkrökt i sig själv”.

Gudsstaten, *civitas Dei*, är det rike som Jesus avsåg när han stod inför den kejserlige ståthållaren Pontius Pilatus: ”Mitt rike är icke av denna världen”. Dess väsensattribut är nåd, barmhärtighet och kärlek *(gratia, misericordia* och *caritas*) Denna gudomliga ordning finns representerad här på jorden genom kyrkan. Dess byggnader och vigda mark skall förstås som gudsstatens ambassader och såsom sådana ha exterritorialrätt. Där gäller det gudomliga rikets normer, således nåden, barmhärtigheten och kärleken. Dit in får svärdet aldrig komma och där gäller i princip inte det världsliga samhällets lagar eller rättsapparat. Den världslige fursten kan dock bli en rättfärdig konung en *rex justus*, genom att ställa sig under kyrkans lydnad och i handling visa att hans eget välde är underställt det gudomliga riket. I praktiken innebar detta att sådana furstar lojalt underordnade sig Roms biskop, påven.

Har då dessa kosmologiska eller ideologiska mönster någon relevans i nutiden? Svaret är ja i den meningen att de inte har försvunnit ur det historiska minnet och att de även i nutiden gång på gång kommer till synliga uttryck även om det sker med andra förtecken än under medeltiden.

De allra flesta stater världen över erkänner naturligtvis inte någon jurisdiktion utövad av en högre makt. (Undantagen skulle i så fall vara de muslimska länder som sätter *sharía* över all annan lagstiftning och ger dess uttolkare rätten att överpröva alla rättsliga och politiska beslut som fattats av världsliga instanser.) Staterna betraktar sig som suveräna, vilket innebär att ingen av dem är underställd någon annan stat vare sig på jorden eller i himlen. En stat kan visserligen delegera makt till överstatliga organ och lova att respektera internationella konventioner. Suveräniteten anses därmed inte upphävd. Man uttolkar också själv *hur* man i praktiken respekterar sådana konventioner. De blir rättsgiltiga först sedan de infogats i lag stiftad av den suveräna staten själv.

Föreställning om furstens/statens suveräna ställning etablerade sig i Europa i samband med reformationen på 1500-talet, påvedömets försvagade ställning och den fördjupade splittringen inom kristenheten. Kungarna proklamerade sig som suveräner och började kröna sig med upptill slutna kronor som ett tecken på detta. Många av de reformatoriska kyrkorna inordnades i det statliga systemet och prästerna blev i varje

fall av statsmakten definierade som i första hand dess tjänstemän. Den nutida sekulära staten har i ett land som Sverige ärvt den kungliga suveräniteten över rikets hela territorium med visst undantag för främmande makters ambassader men till dessa hör på intet sätt kyrkor, kloster eller församlingshem.

Den svenska lagen ger därmed inget som helst stöd för tanken att människor skulle vara oåtkomliga för samhällets myndigheter när de uppehåller sig i en kyrka. Även om kyrkan i Sverige skulle vilja förstå sig själv som en ambassad för Guds rike, kan den omöjligen hävda något slags exterritorialrätt. Religiösa metaforer har ingen juridisk giltighet, Det *är* trots mot lagen att gömma flyktingar. *Men*: Vår stat är så civiliserad och måttfull att sådan verksamhet inte kan bli föremål för åtal. Det är inte straffbart att hjälpa eller gömma människor som vistas här i landet illegalt – förutsatt att de inte begått allvarligt brott. På den emotionella nivån tycks det också finnas kvar en avsevärd respekt för det sakrala rummet även i det ”avkristnade” Sverige. Polisen vill ogärna slå till mot kyrkliga lokaler. Det har hänt vid några få tillfällen men har då stött på mycket starka negativa reaktioner i den allmänna opinionen. Själva ordet fristad har en varm klang också i vår kultur.

Bolivia 1978
I vissa länder med katolsk tradition har även i sen tid inträffat händelser som ger levande påminnelser om medeltiden i god bemärkelse. Den dramatik som utvecklade sig i Bolivia under första halvåret 1978 är ett tydligt exempel men inte helt unikt i Latinamerika. Vid årets början blev protesterna mot Hugo Banzers grymma militärdiktatur alltmer högljudda. Regimen vägrade utfärda amnesti för politiska motståndare som i åratals tvingats att leva gömda eller i exil. Det mycket halvhjärtade dekret om amnesti som diktatorn till sist godkände (och som mest utgjordes av alla undantag från samma amnesti) väckte våldsam förbittring. Människor fyllde kyrkorna på många håll i landet för att genom hungerstrejk tvinga fram sina krav. Efter några dagar beslöt diktatorn att statuera ett exempel för att tvinga fram folkets underkastelse. Militära fordon körde sönder kyrkporten i katedralen i Santa Cruz varefter soldater rusade in och slet ut alla strejkarna med batongerna i högsta hugg. Den i övrigt mycket konservative kardinalen i landet blev rasande och hotade hela regeringen med exkommunikation om den inte omedelbart frigav alla arresterade *och* utfärdade den allmänna amnesti som dessa krävt. Det blev början till slutet för regimen. Ett halvår senare hade diktaturen fallit. Samme diktator bad långt senare, före sin bortgång för några år sedan, sitt folk om förlåtelse för allt vidrigt han ställt till med under sin tid som diktator.

Påskuppropet 2005
Påskuppropet år 2005, ibland kallat påskupproret, i vårt eget sekulariserade Sverige, är ett exempel på hur idén om fristad och ”intercession” kan väckas till liv även i ett av världens mest sekulariserade länder. Landets kyrkor, samordnade i Sveriges kristna råd, krävde ett slags amnesti för de många asylsökande som levde gömda och jagade av polisen utan att vara kriminella och i den meningen helt oskyldiga människor. Det handlade om människor som lyckats ta sig hit från länder utan fungerande rättsordning eller länder drabbade av blodiga inre konflikter. Det handlade om kvinnor som var rättslösa i barbariska patriarkat och om svårt drabbade barn. Sådana människor sökte överleva på svensk mark men förmenades rätten att göra det. Många sökte sig på uråldrigt sätt gärna till kyrkor vare sig de var kristna eller inte. Det var den sakrala platsen de letade sig fram till, ett arketypiskt beteende med tusenåriga rötter. Kyrkan svarade med en aktion som påminner om den medeltida intercessionsplikten. Den trädde upp till deras försvar. Listor med krav på amnesti skrevs under i hundratusental, de flesta signerade i kyrkans rum. De som i trots mot Utlänningslagen gömde och tog vård om sådana flyktingar fick kyrkornas välsignelse och rikligare kollekter än någonsin. KHS, Förbundet för kristen humanism och samhällssyn, var i hög grad med i denna process som i praktiken började likna en kyrkans obstruktion av den svenska regeringens asylpolitik. Det ledde till förhandlingar. Den världsliga makten insåg att det måste kompromissa under detta moraliska tryck. Någon allmän amnesti blev det inte men en betydande delseger. Omkring 30 000 personer kunde under några månader öppet träda fram ur sina osäkra gömslen och få sina ärenden omprövade enligt en tillfällig och mer generös lag. (Av dessa cirka 30 000 människor synes nu, oktober

2006, inemot 60 procent ha fått uppehållstillstånd.) Det för vårt moderna Sverige helt unika inträffade att flera politiska partier anslöt sig till uppropet från kyrkan och drev det vidare på parlamentarisk nivå.

Den svenska staten hävdade i sin retorik under hela denna process att den alltid värnat om asylrätten och strikt följt internationella konventioner. Dess företrädare trodde nog ofta på sina egna ord och många uppfattade sig som oförstående martyrer inför all den upprördhet de mötte. Människan försvarar gärna det system inom vilket hon verkar och har sin lojalitet. ”Right or wrong, *my* system.” Men det blev allt tydligare att statsmaktens retorik var innehållsligt tom. Kejsaren var obscent naken. Det offentliga språket svarade inte mot verkligheten och var således osant. Ett av otaliga exempel på den offentliga lögn som i dag gör hela världen så farlig och försämrar prognosen för mänsklighetens gemensamma framtid. Mot detta hot finns i dag vissa skydd. Det fria ordet och det fria offentliga samtalet är ett av de allra viktigaste. Kyrkornas påskupprop visar att deras roll i försvaret av människovärdet inte alls är utspelad. Så länge kyrkan verkligen förstår att dess mandat är givet av Kristus, inte av Caesar, kommer den att vara en omistlig del i den kamp för människans värdighet som måste pågå så länge världen består. Den i sig själv inkrökta stat som Augustinus talade om, förblir ett ständigt hot. Ekonomiska system som gör sig till självändamål likaså. Härtill finns faran i en vulgär materialism som inte ger plats för den sakrala platsen men vill utfylla hela vårt mentala universum med sig själv. I en värld helt dominerad av sådana makter finns inte plats för *den andre*, ingen fri*d*stad. Där slocknar kärleken, ty till dess väsen hör alltid att bereda plats för medmänniskan, hon som i all tid förblir vår jämlika nästa - oavsett var på jorden det blev hennes eller hans öde att födas till denna värld.

2.4. Det handlar ytterst om vårt förhållande till Gud – Håkan Sandvik

Predikan i Spånga kyrka, Tjugonde söndagen efter Trefaldighet 2007
Texter: Rut 1:6-19, Hebr.13:2-3, Joh.11:1-7

Ruts bok är en spännande och mycket vacker berättelse om mänsklig trofasthet och om hur Guds kan använda märkliga vägar för att hans vilja skall ske också i det som ser omöjligt ut. Boken börjar med att berätta om en hungersnöd i Betlehem. Då som idag tvingar hungersnöd människor att fly från sitt hemland för att hitta någonstans där man kan hoppas på en framtid för sina barn. Elimelek var den sista mannen i sin släkt som var arvtagare till stamfadern Jakob. Han flydde till Moab på andra sidan Döda Havet. Moabiterna hade ett väldigt dåligt rykte. De hade krigat med israeliterna och sågs som Juda folks huvudfiender. Men nöden har ingen lag och Elimelek flydde till fiendeland med sin hustru och sina söner. Det sägs ingenting om hur de togs emot av moabiterna men av allt att döma hade de det inte så bra. Elimelek dog ganska snart. Hans söner gifte sig men dog förrän de fick några barn. Det betydde slutet för hela den familj som skulle föra vidare Guds löften till Abraham och Jakob – Gud löften såg ut att inte hålla. Vad skulle det då finnas för framtid?

Elimeleks hustru, Noomi, beslöt att återvända till Betlehem – hon hade inte något mera att hoppas på. Framtiden hade tagit slut! Det sägs att hoppet är det sista som överger en men när framtiden är slut, då är också hoppet slut och därmed livet. Flera av oss har varit i kriser där hoppet har tagit slut och det inte mera synts något ljus i framtiden. Jag har upplevt tydligast hur hoppet dött hos flyktingar som fått avslag på sin asylansökan. Det är smärtsamt mera än vi kan förstå. När Noomi skall ge sig iväg vill också svärdöttrarna, Orpa och Rut, följa med. Men Noomi vill att svärdöttrarna skall ha en framtid. Efter lång diskussion vänder Orpa om och går tillbaka till sitt eget folk. Men Rut är både trofast och envis. ”Dit du går vill jag också gå”, säger hon till sin svärmor. ”Där du stannar, stannar också jag. Ditt folk är mitt folk och din Gud är min Gud. Där du dör vill jag dö, och där vill jag bli begraven, Herren må göra mig vad som helst – endast döden skall skilja oss åt.”

Så går Noomi och Rut till Betlehem och efter en mycket avancerad kvinnlig diplomati blir Rut gift med Boas, en släkting till Elimelek, och Rut, moabitiskan, representant för fiendefolket, blir kung Davids farfars mor. De Guds löften som såg ut att ha runnit ut i sanden visade sig till slut att hålla, framtiden öppnade sig på ett sätt som ingen hade kunnat ana.

Det står ingenting i texten om vad som hände med Orpa, Noomis andra svärdotter. Men de judiska legenderna berättar att hon gifte sig med en filisté och fick barn och blev farfarsmor till jätten Goliat. Vi kommer ihåg vad som hände när dessa barnbarnsbarn till Rut och Orpa möttes över hundra år senare.

Mötet mellan David och Goliat handlade mycket om attityd. Israeliterna var i krig med filistéerna och det berättas att israeliterna hade övertaget men så steg jätten Goliat fram och israeliterna blev rädda och drog sig tillbaka: ”Han är så stor, vi har inte en chans”. Men så steg den unge pojken David fram med sin slangbella och ser på Goliat och tänker: ”Han är så stor, jag kan inte missa.” Det var som om pojken David hade ärvt sin attityd av sin farfars mor Rut – Hon som inte gav upp trots att framtiden såg ut att ha tagit slut.

Genom hela Bibelns historia – och genom hela kyrkans historia ser vi en liknande bild. Hotet mot framtiden tycks alltid ha sett ut att vara större än Guds löften. Men vi ser också hur Gud har visat att Hans löften varit starkare än alla de hot som kan tänkas och Gud har på märkliga vägar infriat sina löften för framtiden. Det är märkligt hur ofta Gud har infriat sina löften genom flyktingar. Vi kan idag tänka på att Abraham var en flykting från Irak. Israels folk var flyktingar från Egypten. Det finns flera exempel i Gamla Testamentet.

De första kristna fick fly från Jerusalem och genom dessa flyktingar spreds det kristna budskapet på bara några tiotal år kring hela den då kända världen kring Medelhavskusten och ända till Indien. Ökenfäderna och ökenmödrarna flydde bort från bebodda trakter för att sedan ge kristenheten exempel på den djupaste fromheten.

Det verkar som om människor som blir allt för hemmastadda på en plats har svårt att leva ut evangeliet. Rabbinerna säger att det judiska folkets lyckligaste tid var ökenvandringen. Då var alla helt och hållet medvetna om att de inte hade någon framtid om Gud inte ledde dem. I öknen hade de ingen möjlighet att överleva om inte Gud gav dem det de behövde. De visste att enda förutsättningen för livet var Guds nåd. Sedan kom israeliterna in i det förlovade landet och de blev bofasta. De började lägga åker till åker och småningom började de säga: ”Detta är mina händers verk”. De glömde att de var beroende av Gud. Och då såg de inte heller mera främlingen som stod utanför deras gränser. Profeterna talar mycket skarpa ord till dem när de förvägrar främlingen, den fattige, änkan och den faderlöse deras rätt. Gud måste alltid uppmana dem genom profeterna att älska främlingen, den fattige, änkan och den faderlöse; de som är i behov av hjälp. Kom ihåg att ni själva varit främlingar.

Det handlar alltså inte bara om barmhärtighet mot den svage – vilket också är viktigt – men det handlar ytterst om vårt förhållande till Gud. När vi inte inser att vi själva är främlingar innerst inne, fattiga och svaga – alltså helt och hållet beroende av Guds nåd – ja, då har vi tappat vår identitet och vår framtid. Främlingen kan vara Guds påminnelse om vem vi själva är och i vilket förhållande vi står till Gud. Det är annars lätt att glömma i ett välfärdsland.

Kanske är det så att flyktingarna, som kommer till oss - inte minst från Abrahams och Ruts hemländer är Guds gåva till oss idag? Kanske har de till uppgift att – förutom att påminna oss om kyrkans fantastiskt rika och långa tradition – också påminna oss om att vi som lever i välfärdslandet Sverige, faktiskt också de facto är helt och hållet beroende av Guds nåd för vår framtid. Kanske det är som vi hörde i episteltexten; att vi får änglar till gäster, utan att veta det, när vi är gästfria?

Rut var trofast också när det inte såg ut att finnas något hopp kvar. David vågade i en krissituation ändra perspektivet från rädsla till förtröstan. Och Jesus i evangelietexten bar livets hopp trots att Lazarus redan var död.

2.5. Ekumeniska riktlinjer

Sveriges Kristna Råd antog vid årsmötet i april 2007 ett ramdokument kallat ”Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna.” Det innehåller ställningstaganden som kyrkorna gjort tillsammans vad gäller flykting- och migrationsfrågor. Det är ett viktigt dokument att hänvisa till både internt och externt – inte minst om församlingens arbete med flyktingar och invandrade ifrågasätts. ”Detta vill vi!” är det grundläggande dokumentet för Svenska kyrkans ställningstaganden vad gäller migrationsfrågor.

Dokumentet består av sex huvudpunkter som har rubrikerna ”Alla människor är skapade till Guds avbild och har rätt till ett liv i värdighet”, ”Grundläggande rättigheter måste gälla för alla människor”, ”Barns situation och behov måste särskilt uppmärksammas”, ”Familjer har rätt att leva tillsammans”, ”Alla har medansvar för samhällsutvecklingen och att göra gott mot sina medmänniskor” och ”Vårt mål är fred, rättvisa och ett hållbart samhälle – ’nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor’ (2 Pet 3:13)”.

Ställningstaganden i dokumentet motiveras utifrån både mänskliga rättigheter och kristen tro – man kan säga att det är de två ben som arbetet står på. Mänskliga rättigheter är väldigt viktiga redskap när man arbetar med flykting- och migrationsfrågor eftersom det utgör en gemensam grund för samarbete med organisationer och individer som inte relaterar till kristen tro.

Du kan beställa ”Detta vill vi” från SKRs kansli eller ladda ner den från www.svenskakyrkan.se/migration eller www.skr.org/migration/dettavillvi. Foldern finns på svenska, engelska, finska, spanska och arabiska.

Efter ”Detta vill vi” har Sveriges Kristna Råd gett ut ytterligare två dokument med migrationstema. ”Vittnesmål från EU:s gräns” utkom 2008. Den handlar om situationen för asylsökande i Grekland och riktar skarp kritik mot den så kallade Dublinförordningen. ”Skilda världar – kyrkornas verklighetsbeskrivning av det som brister i det svenska asylsystemet” kom 2009 och baserar sig på en samling av konkreta ärenden som illustrerar problem inom det nuvarande asylsystemet. Bakgrunden var bl.a. ett beslut i Svenska kyrkans kyrkomöte 2008. Så här skriver presidiet för Sveriges Kristna Råd i sitt förord till rapporten ”Skilda världar”: *”Ett samhällssystem ska utvärderas underifrån, med de utsattas perspektiv. I kyrkorna runt om i Sverige får vi ofta möta verkligheten som den gestaltar sig för dem som far illa i vårt samhälle. Det handlar inte om någon statistisk analys utan det handlar om att varje enskild människa som far illa är en måttstock på hur hela systemet fungerar. På samma sätt som profeterna i Bibeln höjde sin röst inför dåtidens makthavare och folket i stort så vill vi höja vår röst för sårbara, utsatta och försvarslösa. Vår förhoppning är att denna rapport ska leda till förbättringar av det svenska asylsystemet, av utlänningslagen och hur den tillämpas och i slutänden till förbättringar för människor i svaga och ibland maktlösa positioner.”*

Det finns också internationella ekumeniska dokument att hänvisa till - inte minst uttalanden från Kyrkornas Världsråd. Kyrkornas Världsråds centralkommitté antog 1995 ett uttalande med titeln *”A Moment to Choose – Risking to be with Uprooted People”* (på svenska ungefär: ”Tid att ta ställning – att våga vara med människor som tvingats migrera”) där man utmanar kyrkor världen över att återupptäcka sin identitet, integritet och kallelse att vara en kyrka för främlingen: “*We challenge the churches worldwide to rediscover their identity, their integrity and their vocation as the church of the stranger.”* Tio år senare publicerade Kyrkornas Världsråds Centralkommitté ett uppföljande budskap kring migration; *”Practising hospitality in an era of new forms of migration”* (på svenska ungefär: Att praktisera gästfrihet i en tid av nya former av migration) som avslutas med tio rekommendationer till

kyrkor och samhällen. Den första rekommendationen är att uppmuntra och stödja kyrkor och kristna som arbetar för att försvara rätten till liv och säkerhet för flyktingar, internflyktingar och migranter. I juni 2009 ordnade Kyrkornas Världsråd en konferens med titeln "Kyrkor mot rasism". Budskapet från konferensen inleds *"Vi tror att detta är en tid när vi är inbjudna av Gud att vara redskap för förändring i kyrkan och i det större samhället. Vi tror att Gud kallar kyrkornas medlemmar att agera med och för de marginaliserade, de fattiga och de som möter exkludering."* (översättning Kristina Hellqvist) Den globala ekonomiska krisen, klimatförändringarna och den systematiska exkluderingen av människor beskrivs i budskapet som tre symptom på samma kris. Läs mer om Kyrkornas Världsråds arbete inom programmet migration och social rättvisa på hemsidan http://www.oikoumene.org/en/programmes/unity-mission-evangelism-and-spirituality/just-and-inclusive-communities/migration-and-social-justice.html.

KEK, Den europeiska kyrkokonferensen, har också gjort uttalanden som handlar om migrationsfrågor. I december 2009 uttryckte dess centralkommitté att *"Jesus Kristus undervisning handlar om gästfrihet, att välkomna främlingen, att skydda flyktingen, att besöka fången och ge mat till som hungrar. Rasism är en synd som aldrig kan rättfärdiggöras utifrån kristen tro"* Läs hela texten på CCME:s hemsida www.ccme.be. CCME är en förkortning för *Churches' Commission for Migrants in Europe* (Kyrkornas kommission för migranter i Europa) och är nära knutet till KEK. På deras hemsida finns det fler intressanta dokument och rapporter att ta del av.

2.6. Andra riktlinjer för Svenska kyrkan

Kyrkoordningen är det grundläggande dokumentet i Svenska kyrkans inomkyrkliga regelsystem och är antagen av Kyrkomötet. Där står det i andra kapitlets första paragraf att "Församlingen är det lokala pastorala området. Församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Församlingen har ansvar för den kyrkliga verksamheten för alla som vistas i församlingen." Den sista meningen är en viktig referens för arbete med flyktingar och migranter. I många fall berör det arbete med människor som inte är tillhöriga till Svenska kyrkan eller som kanske inte ens är bosatta i församlingen. Men genom denna så kallade "vistelseordning" så gäller församlingens pastorala och diakonala ansvar *alla som vistas i församlingen.* Teologiskt härrör det till den så kallade folkkyrkotanken – att Svenska kyrkan ska stå i dialog med människor, vare sig de står innanför eller utanför kyrkans väggar, och försöka förkroppsliga evangeliet i relation till hela det svenska samhället. I dagens mångreligiösa samhälle behöver denna bild kompletteras med en vetskap om att ansvaret för alla som bor och vistas i församlingen med fördel kan delas med andra kyrkor och trossamfund på orten. Men det är fortfarande ofta så att det är Svenska kyrkans församling som är den resursstarka kyrkan och den kyrka som agerar på historisk hemmaplan och även av de anledningarna bär ett särskilt ansvar.

Det finns flera avsnitt i kyrkoordningen som är tillämpliga på arbetet med flyktingar och migranter. Inte minst de nyligen förändrade reglerna om tystnadsplikt som regleras i kapitel 32 i kyrkoordningen. Diakoner har tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon får veta under enskild själavård, om inte personen i fråga medger att uppgiften lämnas ut, diakonen har ålagts att uttala sig under ed, eller det föreligger uppgifts- informations- eller anmälningsskyldigheter enligt lag. För präster och biskopar gäller alltid tystnadsplikt för det som framkommit vid bikt eller enskild själavård. Kyrkomötet 2011 beslutade att anmälningsskyldighet vad gäller barn som far illa ska gälla för *alla* som är engagerade i Svenska kyrkans verksamhet. I kyrkoordningens 54 kapitel § 13a står det: "Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden." Det enda undantaget från anmälningsskyldigheten gäller det som biskop eller präst får ta del av i bikt eller enskild själavård.

Som tidigare nämnts antog Svenska kyrkans församlingsnämnd 1993 ett policydokument som heter "Svenska kyrkans invandrar- och flyktingarbete" som det ibland refereras till i den här vägledningen. I

dokumentet skriver man bl.a. ”Asylproceduren blir för många flyktingar en omänskligt utdragen och svår upplevelse och det kallar till engagemang. Kyrkan bör agera på alla plan, hjälpa de enskilda personerna, påverka lagstiftningen och lära känna de internationella sammanhangen och försöka påverka dem.”

Det finns också riktlinjer för det pastorala arbetet genom biskopsbrevet ”De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext” som kom 2012 och ersatte det tidigare biskopsbrevet ”De kyrkliga handlingarna i mötet med invandrare” från 1992. Biskopsbrevet refereras till framförallt i kapitel 4.12. och 4.13 i denna vägledning. Även andra biskopsbrev kan i vissa fall vara tillämpliga. Alla biskopsbrev finns samlade under www.svenskakyrkan.se/biskopsmötet.

I den policy för Svenska kyrkan som en flerspråkig kyrka som nu utarbetas är inkludering ett huvudord. Minoritetsspråkigt arbete och arbete på andra språk ska inte längre vara separata verksamheter utan inkluderade i helheten, både vad gäller struktur och verksamhet. Följ arbetet på intranätets sidor för flerspråkig kyrka.

Boken ”Sann mot sig själv – öppen mot andra” (2011) som tagits fram på uppdrag av kyrkomötet ger riktlinjer för mötet med människor av annan tro. I denna skrift föreslås en inklusivistisk hållning som den rimliga för Svenska kyrkan, dvs. en hållning som är öppen för att andra religiösa traditioner kan vara vägar till Gud, men samtidigt slår vakt om den kristna trons särställning. För mer information se www.centrumforreligionsdialog.se.

Kyrkostyrelsen skriver ofta remissvar som handlar om frågor som berör flykting- och integrationsarbete. Under de senaste åren har kyrkostyrelsen t.ex. uttalat sig om alla barns rätt till skolgång, om det gemensamma europeiska asylsystemet och om hur mottagandet av asylsökande bör organiseras. Alla remissvar finns samlade under www.svenskakyrkan.se/kyrkostyrelsen.

Läs mer om Svenska kyrkans arbete och ställningstaganden på hemsidan www.svenskakyrkan.se/migration och på intranätet internwww.svenskakyrkan.se/migration. Vissa stift har antagit egna policydokument för arbetet med flyktingar och migranter. Vänd dig till ditt stift för mer information!

3. Formulering och förankring

3.1. Att få med sig församlingsledningen

För att lyckas med ett flykting- och integrationsarbete är det A och O att det du gör är förankrat i den egna organisationen. Det är en fråga om demokrati och en god arbetsordning men det är också viktigt av respekt för den utsatta grupp som arbetet fokuserar på. Är arbetet inte väl förankrat finns det risk för konflikter och att församlingen backar i ett senare skeden när lokaltidningen kanske gör en förstasidesnyhet av satsningen eller när det t.o.m. hamnar i riksmedia. Förankringen innebär en trygghet för alla och möjliggör också att kunna använda kyrkliga företrädare som dörröppnare för att möta inflytelserika politiker eller strategiska personer.

Förankring innebär inte bara att inledningsvis be om ett mandat att arbeta med en viss fråga. Det innebär också att kontinuerligt återrapportera och försäkra sig om att strategiska personer i församlingen har god kännedom om utvecklingen av arbetet och bekräftar det givna mandatet. Det är också viktigt att arbetet budgeteras. På det sättet hamnar frågan även hos kyrkorådet och det tydliggörs att församlingen vill lägga resurser på arbetet.

3.2. Församlingsinstruktionen

Församlingsinstruktionen är församlingens programförklaring, ett grundläggande måldokument. Församlingsinstruktionen ska enligt kyrkoordningen bl.a. innehålla ”ett pastoralt program för församlingens grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission”.

Församlingsinstruktionsarbetet involverar ofta många i församlingen och är en inklusiv process. Viktiga redskap kan vara att göra en omvärldsanalys för att försöka ringa in vad församlingens pastorala uppgift bör vara i den lokala verkligheten. I Bergsjöns församling i Göteborg har man i samband med församlingsinstruktionsarbetet genomfört temagudstjänster om gudstjänst, undervisning, diakoni och mission som följts av lunch med presentation av en del av det pastorala programmet och samtal kring detta. På det sättet har man involverat många fler i arbetet med församlingsinstruktionen.

Arbetet med församlingsinstruktionen är också en bra bas för verksamhetsplan och budgetarbete. Stiften erbjuder på olika sätt stöd och hjälp i arbetet. I slutändan fattar kyrkoherde och kyrkoråd beslut om det slutliga dokumentet, som skickas till domkapitlet för utfärdande.

Församlingsinstruktionen är ett viktigt redskap för att förankra arbetet med flyktingar och integrationsfrågor i hela församlingen. Det ger helt andra möjligheter att utveckla ett arbete om det finns en tydlig förankring hos kyrkoråd, chefer och frivilliga och om detta finns formulerat och nedtecknat!

3.3. Omvärldsanalys

När en församling vill komma igång med flykting- och integrationsarbete kan man gärna börja med att inhämta kunskap om församlingens pastorala område (som alltså innefattar alla som vistas i församlingen!) och att analysera den kunskapen. Vi kallar det ofta för *omvärldsanalys* och denna process hänger nära samman med församlingsinstruktionsarbetet.

En omvärldsanalys kan börja med att titta på en karta över församlingen. Har Migrationsverket någon mottagningsenhet, anläggningsboende eller förvar i församlingen? Finns det arbetsplatser där många nyligen invandrade människor jobbar? Finns det skolor med barn som är asylsökande eller gömda? Finns det ett mottagande av ensamkommande flyktingbarn? Finns det främlingsfientliga och rasistiska grupperingar på orten? Det kan också vara givande att göra en inventering av vilka andra samfund, religiösa grupper och frivilligorganisationer som finns i församlingen. Vilka religioner utövas? Vilka språk talas? Vilka föreningar finns?

Nästa steg kan vara att ta reda på vilka planer det finns för framtiden. Här kan man få hjälp av kommunen. Planeras det nya bostadsområden? Planerar kommunen att öka sitt flyktingmottagande? Vad driver de politiska partierna?

Sedan behöver man också hämta in information och intryck från ”fältet”. En ambitiös metod för att inhämta information är det som brukar kallas för ”arbetsboksmetoden”. Det innebär att man trycker små häften med öppna frågor till människorna i församlingen – t.ex. vad man tycker är bra och mindre bra med sin livssituation och vad man skulle vilja förändra. Häftena delas ut – helst med dörrknackning och personliga möten, och samlas sedan in igen och sammanställs. Det kan ge en oöverträffligt bra bild av vilka frågor som människorna i församlingen brottas med. Men det kräver en stor arbetsinsats och det kan förekomma språksvårigheter. Metoden har använts bl.a. av Caritas i göteborgsförorten Hjällbo och i handikapp- och ungdomsarbete. Man kan göra enklare varianter av metoden genom att t.ex. välja ut några personer att intervjua.

En annan metod som oftare används inom Svenska kyrkans församlingar kallas ”exposure” och är en metod som kommit till Sverige från Nederländerna. Exposure kan mycket kortfattat beskrivas som att regelbundet ensam promenera omkring i församlingen och fundera över ”vad ser jag, vad hör jag och vad tänker jag om det jag ser och hör”. Sedan samtalar man om sina upplevelser i grupp, t.ex. i arbetslaget. Fördelen med exposure är att man inte förblir en observatör, som kan stå vid sidan om, utan man dras in med hela sin person. Man kan läsa mer om exposure i boken ”Att utsätta sig för utsatthet” av diakonerna Kristina Björklund, Christina Sandahl & Håkan Stenow från Bräcke diakoni.

Efter att ni har samlat in information om församlingen är det dags att analysera informationen. Vad betyder det här för församlingens verksamhet? I det här fallet – vad betyder det för församlingens flykting- och integrationsarbete? Vad finns det för behov? Var ser ni er roll? Det är viktigt att skapa en mental beredskap för hur det kan komma att förändra församlingens arbete och prioriteringar. En idé kan vara att besöka en annan församling som arbetat längre med de här frågorna.

Det utvecklas för närvarande flera metoder både för analys av behov och för planering av insatser inom ramen för det vi kallar ett rättighetsbaserat arbete. Läs mer om rättighetsbaserat arbete i avsnitt 3.4.

Sätt upp mål för arbetet! Bestäm vad ni ska satsa på och vilka tidsramar det ska ges. Under vägens gång kommer ni säkert att behöva revidera era mål och vara flexibla för att möta nya situationer. Men det betyder inte att målarbetet inte är viktigt – bara att det inte kan slås fast i sten. Slutligen är det viktigt att minnas att ha glädjen som drivkraft. Det här kan bli en spännande och rolig resa – både för er som enskilda och för församlingen i sin helhet!

3.4. Att arbeta rättighetsbaserat

Det pågår ett arbete inom Svenska kyrkans diakoni att i högre grad arbeta rättighetsbaserat. Att arbeta rättighetsbaserat betyder att vi som kyrka går från en utförarroll i det diakonala arbetet till en roll där vi stärker och utrustar de som utsätts för svårigheter att själva ta en aktiv del i processen att förbättra sina

livsvillkor. Rollen kan liknas vid att vara följeslagare till människor i utsatta livssituationer. Som följeslagare går vi inte längst fram och slår på trumman. Det är inte vi som är huvudrollsinnehavare utan de människor som fått sina rättigheter kränkta eller åsidosatta. Att arbeta rättighetsbaserat betyder också att vi går från ett individperspektiv till ett grupperspektiv. Finns det en strukturell orsak till en individs problem så är flera drabbade. Det betyder också att det ofta finns ett behov av en processledare som hjälper gruppen att göra gemensamma analyser och fatta gemensamma beslut.

I det ekumeniska följeslagarprogrammet i Palestina och Israel (www.skr.org/seappi) definieras rollen som följeslagare utifrån tre aspekter: Preventiv närvaro, solidaritet med utsatta grupper och dokumentation för påverkansarbete. Det här är meningsfulla aspekter att ha med sig också i ett rättighetsbaserat arbete i Sverige.

Den *preventiva närvaron* betyder att det kan göra skillnad att t.ex. en diakon från Svenska kyrkan finns med vid besöket hos Socialtjänsten eller vid förhandlingen i Migrationsdomstolen. Att finnas med som en tredje part, utan att ta ställning för endera parten i konflikten men däremot med ett tydligt ställningstagande för mänskliga rättigheter kan betyda mycket, även när det bara är en tyst närvaro. Ibland innebär det att de rättigheter som riskerade att kränkas inte kränks, att mötet blir mer respektfullt.

Att *visa solidaritet med utsatta grupper* betyder att vi är medvetna om att utsatthet kan vara ett hinder för att agera och därför försöker stärka och stötta de som är utsatta att själva föra sin talan. Det kan innebära att finnas med både vid förberedelser och vid genomförande av t.ex. demonstrationer eller uppvaktningar av politiker, inte som huvudperson utan som ett stöd, som en följeslagare som går bredvid. Det som på engelska kallar *empowerment*, att utrusta och ge makt till människor att själva förändra sitt liv är här centralt. Den utsatta gruppen är i fokus för det arbetet. Detta är ibland svårare än det låter. Vi vill ofta så väl och har utbildning och vana att agera, höja rösten. Det är lätt att ta över. Att istället finnas bredvid och stötta, uppmuntra, tro på andra människors förmåga – det är långt svårare. Men oändligt viktigt för att de människor vi vill hjälpa verkligen ska bli hjälpta och börja tro på sin egen förmåga.

Att *dokumentera för påverkansarbete* betyder att vi samlar in fakta och illustrerande exempel utifrån det vi är med om och att detta sedan kan användas i ett påverkansarbete. Ett bra exempel är rapporten ”Skilda världar – kyrkornas verklighetsbeskrivning av det som brister i det svenska asylsystemet” (SKR 2009) som baserade sina politiska krav på en rad av enskilda fall som medarbetare i kyrkor runt om i landet bidragit med.

En annan hjälp för att reflektera över sitt förhållningssätt är de sex nyckelkomponenterna i ett rättighetsbaserat arbete.

- **Värdighet –** hur kan jag möta människor i utsatta livssituationer på ett sätt som bekräftar deras värdighet?
- **Förändring –** hur kan jag möta bristande självtillit, bristfälligt beslutsfattande och begränsade resurser på ett sätt som visar att jag tror att förändring är möjlig?
- **Försoning –** hur kan jag i sammanhang av frustration, konfrontation och fiendebilder vittna om att försoning är möjlig?
- **Empowerment –** hur kan mitt förhållningssätt stärka människor och ge dem makt att själva påverka sitt liv och sin livssituation?
- **Facilitera –** hur kan jag underlätta för både rättighetsbärare och skyldighetsbärare att agera så att mänskliga rättigheter inte kränks eller sätt ur spel?
- **Mobilisera –** hur kan jag mobilisera människors förmåga till handlingskraft och vilja att agera?

Processen mot en mer rättighetsbaserad diakoni i Svenska kyrkan görs tillsammans med studieförbundet Sensus. Mer information finns på hemsidan www.sensus.se/Ledare/Studiematerial/Manskliga-rattigheter/Rattighetsbaserat-arbete-i-Svenska-kyrkan/.

I den internationella diakonin har det rättighetsbaserade arbetet betonats länge och exempelvis Lutherska världsförbundet har gett ut bra material, inte minst dokumentet *”Diakonia in Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment”* (ungefärlig översättning: ”Kontextuell diakoni: Förvandling, försoning och bemyndigande”) som går att ladda ner från hemsidan www.lutheranworld.org/lwf/wp-content/uploads/2011/12/DMD-Diakonia-EN-low.pdf.

Många som möter flyktingar, asylsökande och människor som invandrat till Sverige arbetar redan idag på ett rättighetsbaserat sätt och agerar redan nu på olika sätt som följeslagare – man kanske inte använder de orden men i praktiken så följeslår man människor i olika situationer för att värna om deras rättigheter och visa solidaritet. I efterhand skriver man kanske brev till Migrationsverket eller till tidningens insändarsida om man tycker att saker och ting inte hanterats korrekt. Det är bra och viktigt. Förhoppningen är att detta arbetssätt kan utvecklas och spridas. Sveriges Kristna Råd genomförde 2009 en pilotutbildning för flyktingmedföljare då sju personer utbildades i allt från asylrätt till mänskliga rättigheter och konflikthantering. Det finns förhoppningar om att i framtiden kunna utbilda fler. Håll utkik på www.skr.org/migration.

3.5 Att samverka med andra

Arbete med flykting-, migrations- och integrationsfrågor handlar ofta om arbete på församlingens egna villkor och uppstår ur de behov man identifierar och möter. Det är gott så, men det är viktigt att minnas att det kan vara både roligare och bättre att i arbetet samverka med andra aktörer i samhället. Det är viktigt att trossamfund och frivilligorganisationer inte blir ytterligare platser i samhället där människor möts av ”nej tyvärr, du har kommit fel – gå dit istället” utan att vi kan samarbeta för att möta människor och ge helhetsperspektiv på tillvaron. I Gällivare samverkar exempelvis Svenska kyrkan, flera frivilligorganisationer och enskilda individer i föreningen ”Vänner utan gränser”. I Borås samverkar flera kyrkor ekumeniskt i arbetet med kyrkornas flyktingrådgivning. I Växjö driver stiftet tillsammans med Röda Korset och Rädda Barnen ”Centrum för Hälsa och Integration”. Exemplen är många.

Det kan också vara angeläget att samarbeta med myndigheter och kommuner för att tillsammans försöka förbättra mottagande och introduktion av nyanlända. Har man människors bästa som fokus så går det att samverka även om uppdragen och rollerna ser olika ut. Inom ramen för det pedagogiska programmet ”Barn i väntan/Barn i start” har det ofta uppstått en lokal samverkan mellan Svenska kyrkan, Migrationsverket, BUP m.fl. I Huddinge samverkar Barn- och utbildningsförvaltningen, Huddinge IF och Svenska kyrkan kring nyanlända barn och föräldrar i projektet ”Kom Samman”.

Det är dock bra att först grundligt tänka igenom vilken roll man vill ha i samarbeten med myndigheter och kommuner, vad det är man vill bidra med och tydligt formulera det. Att lära känna varandras särart och förutsättningar är viktiga ingredienser i en lyckad samverkan. Att ta på sig hela uppdrag genom t.ex. en upphandling är inte alltid det en församling i Svenska kyrkan är bäst lämpad för. Det kräver stora administrativa resurser och det kan också uppstå en rollförvirring. Det är viktigt att förklara att vi som kyrka har ett uppdrag till kritisk solidaritet och att ett samarbete med kommunen eller andra offentliga aktörer inte betyder att vi kommer tysta vår kritiska röst när vi ser att den behövs. För Svenska kyrkan och Sveriges Kristna Råd är dokumentet ”Lärdomar om samverkan” som sammanställde slutsatser från fyra kurser kring samverkan som ordnades 2007-2008 vägledande. Det går att ladda ner från www.skr.org/migration och internwww.svenskakyrkan.se/migration. Bra vägledning finns också i de överenskommelser om samverkan som slutits mellan frivilligsektorn, staten och Sveriges kommuner och landsting. I överenskommelserna finns sex gemensamma principer som grund för samverkan: principen om självständighet och oberoende, principen om dialog, principen om kvalitet, principen om långsiktighet,

principen om öppenhet och insyn samt principen om mångfald. Läs mer på www.regeringen.se/dialogideellsektor.

3.6. Glöm inte budgeten!

Ibland är det tyvärr så att trots stolta formuleringar i församlingsinstruktionen om att arbete med flyktingar och integration är av högsta vikt så syns det sedan inte på minsta sätt i församlingens budget. Då faller trovärdigheten. Det är i budgetarbetet som engagemanget ska upp till bevis! För det som man tycker är viktigt måste man också avsätta resurser för – annars kommer det inte att fungera. Om processen fungerar väl ska det finnas en tydlig tråd mellan församlingens omvärldsanalys, församlingsinstruktion, verksamhetsplan och budget. Då först blir dessa dokument också bra arbetsredskap som blir en hjälp för församlingens medarbetare.

4. Vad arbetet kan innebära

4.1. Människor är olika och situationer är olika

Arbete med flykting-, migrations- och integrationsfrågor kan innebära väldigt olika saker! Människor är unika och varje situation speciell. Dessutom är det förstås en väldigt stor skillnad om församlingen möter en människa som just anlänt till Sverige som kvotflykting och vet från början att han eller hon har rätt att stanna, någon som väntar på svar på en asylansökan eller någon som fått avslag på sin asylansökan och står inför beslut om att återvända, försöka ta sig till ett annat land, eller välja att leva kvar i Sverige som gömd. Eller någon som sitter i förvar i väntan på utvisning. Eller kanske att församlingen möter en människa som just fått bifall på sin asylansökan och nu väntar på kommunplacering och har frågor kring familjeåterförening och möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Eller kanske att man möter en människa som levt trettio år i Sverige och som fortfarande känner ett stort utanförskap eller kanske att man möter en människa som trots kort tid i Sverige pratar flytande svenska, fått ett bra jobb och känner sig delaktig i samhället. Människan man möter kan komma från en välutbildad, urban medelklassmiljö eller vara analfabet från landsbygden eller storstadsslummen. Människor är olika och situationer är olika – det är det första vi måste minnas när vi möter flyktingar och migranter.

Människor som flytt och kommit till ett nytt land går igenom en process som ser olika ut för olika personer. Som betonades ovan så finns det inga standardmallar. Men lite förenklat kan man urskilja tre olika faser som många ändå på något sätt går igenom. Först handlar det om en sorgefas. Det finns en stor sorg över att ha förlorat sitt hem, över orsakerna till att man behövde fly, över familjemedlemmar som man förlorat o.s.v. Sedan kommer en bekymmersfas. Det är så mycket att vara bekymrad över i den nya situationen. Kommer man att få uppehållstillstånd, kommer man att hitta arbete, kommer ens barn att klara sig i skolan, kommer man att få vänner? Efter det kan man komma till en identitetsfas. Vem är jag? Hur kan jag förena min identitet från mitt ursprungsland med livet i Sverige?

I Vilhelm Mobergs bok ”Sista brevet till Sverige” funderar Kristina över det som hon upplever som det första budet för en invandrare: ”Du ska älska ditt födelseland som din gamla mor och ditt nya land som din unga brud”. Men hon förmår inte att känna så. Det är inte alltid så enkelt att helhjärtat möta ett nytt land. Mycket känns främmande och kanske också skrämmande.

För andra kan främlinggörandet mest komma ifrån andra. En kvinna som arbetar som diakon i Svenska kyrkan och har ursprung i ett annat land kände igen sig i Gunnar Ekelöfcitatet ”Jag är en främling för detta land, men detta land är ingen främling för mig”. Att alltid bli tagen som nykomling och annorlunda kan vara en frustration. ”Det är som om de tror att jag kom med båten i morse” som en finska sa som bott halva sitt liv i Sverige.

4.2. Barn och ungdomar

I Kyrkoordningen står det att ”i kristen tro intar barnen en särställning och de behöver därför särskilt uppmärksammas i Svenska kyrkans verksamhet”. Jesus själv lyfter ofta fram barnen som föredöme. Men barn är också sårbara och mer än vuxna utelämnade åt andra människors beslut och andra människors omsorg. Dåvarande ärkebiskop KG Hammar lyfte i sitt julbrev 2005 särskilt fram flyktingbarnens situation. ”Barns situation och behov måste särskilt uppmärksammas” står det i SKRs dokument ”Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna” från 2007. Detta gäller både asylsökande barn, gömda barn och barn i familjer som fått uppehållstillstånd liksom barn som är födda i Sverige med föräldrar som invandrat hit. Särskilt utsatta och i behov av vår uppmärksamhet är ensamkommande flyktingbarn.

Enligt Barnkonventionen liksom i svensk lagstiftning räknas man som barn tills man fyller arton år. I vardagligt tal kallar vi ofta inte tonåringar för barn, speciellt inte när de blivit femton, sexton år. De flesta ensamkommande barn som söker asyl i Sverige är unga killar mellan sexton och arton år. I den här åldern ser behoven och livsfrågorna delvis annorlunda ut än för mindre barn. Det är väldigt viktigt att vi ser och uppmärksammar ungdomar i flyktingsituationer. Tonårstiden är för många snårig. Om man dessutom är asylsökande, ny i Sverige eller lever som gömd läggs ytterligare problematik till en redan tuff period.

Psykoterapeuten Ercan Sahin, som själv kom till Sverige som ensamt flyktingbarn 1975, pekar i en intervju i DN den 21 juni 2010 på två typer av klassiska problem som berör nästan alla ensamkommande flyktingbarn. Det ena är identitetssvårigheter och det andra är separationsproblem. ”De klarar sig ovanligt bra de första två åren men sedan kommer det här, det gjorde det för mig också. Det är fråga om en kulturkrock, att man lämnat familjen, förlorat sin mamma. Även om det utåt sätt fungerar bra, så kan det finnas, något jag kallar för, en depressiv färg hos barnen, som kan leda till en latent depression, som behöver behandlas” säger han till DN.

Kuratorn Bahareh Bakhsaheyesh, initiativtagare till projektet Kom Samman i Huddinge, beskriver att alla barn som tvingats fly eller lämna sitt hemland går igenom en sorgeprocess över det man har förlorat. Ett trauma är som en sten som kastas i en sjö. Först syns många ringar på vattnet. Så småningom, med rätt stöd, försvinner de synliga spåren av traumat och man kan leva ett normalt liv. Glädje, skratt och lek är oerhört helande. Men stenen, såret, finns alltid kvar och man måste lära sig att leva med det.

Ensamkommande flyktingbarn bor under asyltiden i en ankomstkommun efter att en överenskommelse om mottagande tecknats med Migrationsverket. De flesta bor i ett särskilt boende men många blir också familjeplacerade. UNICEF har i en rapport från 2010 visat på brister i mottagningen av ensamkommande barn som söker asyl i Sverige. I rapporten ”De osynliga barnen” pekar UNICEF på risken med att socialtjänsten inte utreder familjehemsplaceringar när det gäller släktingar eller vänner till barnet. UNICEF efterlyser nationella riktlinjer i syfte att få en enhetlig och rättssäker handläggning och utredning av placering av ensamkommande barn i eget boende. Ladda ner rapporten från hemsidan http://unicef.se/publikationer.

Ibland ställs frågan om barn verkligen kan ha egna asylskäl och då är ett av de mest välkända exempel att hänvisa till från Bibeln. När Josef och Marias flydde med Jesus till Egypten var det just det lilla barnet Jesus som hade skyddsbehov - Herodes hade ju gett order om att döda alla pojkar under två år.

Asylsökande barn vars familj inte går att hitta får vanligtvis stanna i Sverige, i alla fall tills de fyller 18 år. Detta gäller dock inte utvisningar enligt den så kallade Dublinförordningen som är en EU-regel som innebär att man måste söka asyl i det första EU-land man kommer till. Många barn som farit illa som asylsökande t.ex. på Malta eller i Italien och sedan lyckats ta sig till Sverige är livrädda för att skickas tillbaka till sitt s.k. första asylland. Många barn avviker därför från boenden och håller sig gömda för att undvika en utvisning. Risken att utnyttjas eller på andra sätt fara illa är väldigt stor för de här barnen. Flera organisationer bl.a. Sveriges Kristna Råd ställde sig 2010 bakom plattformen ”Barnets bästa främst!” http://barnetsbastaframst.se/ som kräver att barnkonventionen och principen om barnets bästa alltid måste väga tyngre än Dublinförordningens bestämmelse om första asylland. På hemsidan finns bl.a. rapporten ”Till Sverige” där barn vittnar om Dublinförordningens konsekvenser.

Många barn kommer också till Sverige tillsammans med sina föräldrar som söker asyl. Forskning visar att det allra viktigaste sättet att hjälpa de här barnen är att stötta föräldrarna i sitt föräldraskap. Föräldrarnas förmåga och styrka skapar tillit och trygghet hos barnen. Barnläkaren Henry Ascher beskriver i boken ”Mellan det förflutna och framtiden” att även om barn som tvingats fly har med sig trauman och svåra händelser från sitt hemland så spelar på sikt händelserna i det nya landet större roll för att den psykiska hälsan och välbefinnandet. Det viktiga är att skapa fungerande vardagsmiljöer för barnen där den egna

familjen och skolgången är det viktigaste. Men även andra närvarande vuxna kan spela en stor roll. Det är viktigt att ge barn struktur i vardagen och ge dem utrymme, tillfälle och olika uttrycksmedel för att berätta om de svåra upplevelser de bär med sig.

Asylsökande barn (under arton år) har rätt till förskola, grundskola och gymnasieskola på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som bor i Sverige. De har dock inte skolplikt. Vistelsekommunen är ansvarig. Det finns en uttalad politisk vilja (dock ännu ingen lag) att alla barn som vistas i Sverige, även de som saknar uppehållstillstånd, ska ha rätt att gå i skola. Denna praxis tillämpas redan i vissa kommuner. Vissa skolor väljer att ta emot oavsett kommunala regler – man kan alltid fråga. Erfarenheter visar hur oerhört grundläggande skolgång är för barn och unga i flyktingsituationer. När livet svajar, framtiden är oviss och föräldrarna kanske mår dåligt blir en kontinuerlig skolgång den kanske allra viktigaste friskfaktorn. Det är därför viktigt att försöka hjälpa alla i skolålder att både våga och få gå i skola!

Asylsökande barn (under arton år) har samma rätt till kostnadsfri sjuk- och tandvård som de barn som är bosatta i Sverige. Detsamma gäller för barn som efter avslagsbeslut på asylansökan finns kvar i Sverige (”gömda barn”). Rätten är principiell och inte absolut. Barn som vistas i landet utan tillstånd och som aldrig sökt asyl innefattas heller inte. I praktiken finns det brister i sjukvårdens bemötande och omhändertagande av barn som är asylsökande eller papperslösa. Det finns ett omfattande påverkansarbete som strävar efter en förändring som ger alla barn och även vuxna som vistas till Sverige rätt till vård på lika villkor. Läs mer i avsnitt 4.10.

Rädda barnen drev 2005-2007 ett projekt för barn utan papper; d.v.s. barn som saknar uppehållstillstånd i Sverige men som vistas här. Barn (och vuxna i kontakt med barn) har kunnat ta direkt kontakt med projektledarna via en hjälptelefon och en hemsida. Efter att projektet avslutades har Rädda barnen gett ut rapporten ”Barn utan papper – Jag vill bara landa!” Sanna Vestin har varit redaktör för rapporten som rymmer mycket intressant läsning. De problem som barn och föräldrar som vänt sig till hjälplinjen framförallt berättat om handlar om 1) rädslan för utvisning 2) familjesplittring och 3) barnens tillvaro i Sverige. Författarna skriver: *”Rapporten visar att det inte är naturnödvändigt att barn utan papper mår dåligt. Barnen löper mindre risk att hamna i riskzonen om de tillåts komma in i ett socialt sammanhang och bemöts som andra barn – eller högtidigare uttryckt, att deras människovärde erkänns och de får tillgång till sina mänskliga rättigheter. Att få gå i skola eller förskola och få vård vid behov är centralt.”* Förutom att ge en bra överblick över den situation och de problem som barn utan papper möter i Sverige så diskuterar rapporten också problem och avvägningar i rollen som stödperson. Rapporten sätter även in barnens situation i ett större sammanhang och belyser migrationen i världen och barns rättigheter. Rapporten och en del annan information om projektet finns på hemsidan www.utanpapper.nu.

I Svenska kyrkans policydokument från 1993 skriver man ”Det är viktigt att flyktingbarnet blir accepterat som den det är med den egna speciella bakgrunden. Gruppverksamhet för barn ger struktur åt vardagen och tillfälle att möta andra som bryr sig om. Kyrkan har ett särskilt ansvar att värna om flyktingbarnens rätt att kunna aktivt utöva sin religion.”

I detta sammanhang är det viktigt att åter påminna om det som nämndes i avsnitt 2.6. angående anmälningsskyldighet om barn far illa: I kyrkoordningens 54 kapitel § 13a står det: ”Den som i kyrkans verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden.” Det enda undantaget från anmälningsskyldigheten gäller det som biskop eller präst får ta del av i bikt eller enskild själavård.

Projektet ”Barn i väntan” initierades 2004 av Ann Lidgren, präst i Svenska kyrkan i Malmö och Helene Rahm, kurator hos Individuell Människohjälp. Syftet är att stötta barn i familjer som väntar på beslut om uppehållstillstånd. Barnen som deltar är mellan 7 och 21 år och träffas under tio tillfällen i en grupp med

liknande åldrar för att med hjälp av musik, bilder, samtal och lek att komma i kontakt med sig själv, sina känslor, sina minnen, sina drömmar – och också lära sig mer om asylprocessen. Det allra viktigaste är att återerövra sin självkänsla och tron på att man är värdefull. Den metod Ann och Helene har arbetat fram har sedan spridits till andra platser i landet, bl.a. Botkyrka, Göteborg och Linköping. De har också utvecklat ett nytt projekt för barn i familjer som nyligen fått uppehållstillstånd – ”Barn i start”. Om man är intresserad av att använda metoden eller att gå utbildning i BIV-pedagogik (fem heldagar) så får man gärna kontakta projektledarna. Mer information om projektet finns på hemsidan www.manniskohjalp.se/sv/BIVBIS/.

4.3. Människor som väntar på beslut

Arbete med flyktingar är ofta starkt förknippat med asylprocessen och att möta människor som väntar på beslut. Många upplever att liv och död hänger på det kuvert som ska dimpa ner från Migrationsverket. För många är väntetiden ett slags mellanrum, en tid när man inte kan planera för framtiden och upplever sig fråntagen makten över sitt liv. Många behöver hjälp att förstå asylprocessen. Även om man inte kan ge juridisk rådgivning är det bra att känna till hur asylprocessen fungerar (se kapitel 4.4). Andra söker sig till kyrkan för att få sociala kontakter, själavårdande samtal, praktisk hjälp eller ekonomiskt stöd. I många församlingar ordnar man caféer och andra mötesplatser för asylsökande. Frågorna är ofta många när man kommer till ett nytt land och det kan handla om allt från var man kan köpa billiga vinterkläder till hur man ska handskas med myndighetskontakter eller grannar som inte hälsar. Själavård är en annan viktig del av uppdraget. Det är dock inte alltid klokt att inleda en mer gedigen traumabearbetning innan personen vet om han eller hon får stanna i Sverige. Medan migrationsprocessen fortfarande pågår handlar det för många mest om att hålla ihop sig själva och vardagen.

Det kan vara bra att känna till de praktiska, ekonomiska och sociala villkor som gäller för asylsökande. Mer information finns på hemsidan www.migrationsverket.se/info/445.html. Villkoren regleras främst i lagen om mottagande av asylsökande, LMA.

Asylsökande får ett s.k. LMA-kort som visar att de är asylsökande i Sverige. Dagersättning kan beviljas av Migrationsverket om den asylsökande inte har egna medel. Ersättningen är för närvarande 71 kr/dag för vuxen i eget hushåll, 61 kr/dag för sammanboende och 37-50 kr/dag per barn. Dagersättningen kan sänkas om den asylsökande håller sig undan eller försvårar utredningen genom att till exempel inte medverka till att fastställa sin identitet. En statlig utredning (”Aktiv väntan”) föreslog 2009 en höjning av dagpenningen men det har ännu inte resulterat i något lagförslag. Det finns också möjlighet till särskilda bidrag för t.ex. glasögon eller andra viktiga utgifter.

För att ha rätt att arbeta under tiden som asylsökande krävs ett undantag från skyldigheten att ha arbetstillstånd (AT-UND). Ett sådant undantag kan man få från Migrationsverket om man har styrkt sin identitet, om ens asylansökan ska prövas i Sverige (och inte något annat land i enlighet med Dublinförordningen) och om ens ansökan inte är uppenbart ogrundad.

De flesta asylsökande erbjöds tidigare organiserad sysselsättning i form av framförallt svenskundervisning. Migrationsverket har sedan 1 januari 2012 dragit in all svenskundervisningen med hänvisning till att asylutredningarna går fort och att någon organiserad sysselsättning inte är nödvändig. Många vittnar dock om hur viktigt det är med något meningsfullt att göra medan man väntar på beslut. Det leder till att de mötesplatser och svenskundervisning kyrkan kan erbjuda blir ännu viktigare. Men vi behöver samtidigt ifrågasätta om Migrationsverkets nya linje är rimlig.

Asylsökande kan välja om de vill bo i eget boende (e-bo) eller i Migrationsverkets anläggningsboende (a-bo). Boendet som Migrationsverket erbjuder utgörs antingen av lägenheter i vanliga bostadsområden eller

av förläggningar av olika slag. Ensamstående måste dela rum. En familj kan få ett eget rum men måste räkna med att dela lägenhet med andra personer. Eget boende innebär i praktiken ofta att man bor hemma hos släktingar och det har för- och nackdelar. Det kan vara påfrestande för alla att bo så trångt – inte minst för den familj som kanske känner sig mer eller mindre tvingad att upplåta sin bostad. För många är det dock en självklarhet. Någon ersättning utgår inte för eget boende om inte den asylsökande fått arbete på en ort där Migrationsverket inte har bostäder. Då kan viss ersättning utgå.

Asylsökande har rätt till akut sjuk- och tandvård och betalar 50 kronor i patientavgift och 50 kronor för receptbelagda mediciner. Vad som räknas som ”omedelbar vård”, eller som ”vård som inte kan anstå” är enligt Socialstyrelsens allmänna råd (1995:4) en bedömning som endast den vårdansvarige läkaren kan göra. Vägledande är ”om en fördröjning av vårdinsatserna kan leda till allvarliga följder för patienten” eller medföra ”fara för patientens liv”. Vidare skriver Socialstyrelsen: ”Även den omständighet att en behandling som genomförs senare ger avsevärt sämre prognos eller ökade risker för komplikationer måste väga tungt i bedömningen om vård bör ges. Negativa följder för patienten genom att dröjsmål medför svår värk, svår ångest eller svår depression måste vägas in i bedömningen i om vården kan anstå.” För tandvård gäller samma rätt som socialbidragstagare. Asylsökande har också rätt till preventivmedelsrådgivning, mödrahälsovård, förlossningsvård, vård vid abort samt vård och åtgärder enligt smittskyddslagen.

Som beskrevs i kapitlet om barn och ungdomar (4.2.) så har asylsökande barn (under 18 år) i princip samma rätt till kostnadsfri sjuk- och tandvård som de barn som är bosatta i Sverige. Asylsökande barn har rätt till förskola, grundskola och gymnasieskola på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som bor i Sverige.

4.4. Asylprocessen

Det är inte alltid lätt att vara uppdaterad om alla aktuella lagar och juridiska processer. Det kanske inte heller är det du är bäst på och då kan det vara nog så värdefullt att kunna hänvisa till andra. Svenska kyrkan är en av medlemsorganisationerna som driver Rådgivningsbyrån för flyktingar och asylsökande dit man kan vända sig för att få råd och hjälp (telefonnumret är 0200-88 00 66 och telefontiderna är måndag till torsdag 9.00-10.30).

Men oftast är det bra att i alla fall ha grundkunskaper om asyllagstiftning och familjeåterföreningsregler när man arbetar med flyktingar. På Rådgivningsbyråns hemsida www.sweref.org finns lättillgänglig och uppdaterad information om lagstiftning och juridiska processer. FARR; Flyktinggruppernas Riksråd, har sammanställt en skrift som heter ”Goda råd till dig som söker asyl i Sverige” och som just innehåller goda råd för asylsökande. På ett lättillgängligt sätt går boken igenom asylprocessens olika instanser och ger t.ex. särskilda råd till kvinnor, till dem som varit tillsammans med någon av samma kön och till dem som har utsatts för tortyr eller sexuella övergrepp. Skriften har översatts till flera språk; arabiska, engelska, ryska och spanska. På hemsidan www.farr.se går det att ladda ner ”Goda råd” som PDF. Sveriges Kristna Råd anordnar ibland utbildningar för dem som vill lära sig mer om utlänningslagen och asylprocessen, se www.skr.org/migration för aktuell information. På Migrationsverkets hemsida www.migrationsverket.se finns också lättillgänglig information.

Några grundläggande goda råd att ge till asylsökande är att berätta hela sin historia från början i asylprocessen eftersom det är viktigt för Migrationsverkets och domstolarnas trovärdighetsbedömning. Det är också viktigt att stödja människor i att **inte** återge den fabricerade historia som flyktingsmugglaren i många fall uppmanat dem att berätta.

Det är också bra att veta att man kan ringa till Migrationsverkets informationstelefon för att få reda på var i processen ett ärende befinner sig och när beslut väntas, telefonnummer 0771-235 235 eller skicka sin fråga via e-post till upplysningen@migrationsverket.se.

Ansökan om asyl tas emot på Migrationsverkets ansökningsenheter som finns i Göteborg, Malmö, Solna och Märsta. Ansökningsenheten tar endast emot ansökan och prövar om sökanden är berättigad till bistånd enligt lagen om mottagande av asylsökande (LMA). Ansvaret för handläggning och beslutsfattandet övergår sedan till en asylprövningsenhet eller till Dublinenheten om det handlar om ett s.k. dublinärende (se nedan). Asylprövningsenheter finns i Solna, Göteborg, Malmö, Uppsala, Gävle och Boden. En jourverksamhet finns på Arlanda. Prövning av asylärenden som rör ensamkommande barn sker vid asylprövningsenheterna i Göteborg, Malmö, Uppsala och Örebro. Dublinenheten har kontor i Solna, Göteborg och Malmö.

Vid asylansökan görs en kontroll för att se om den sökande tidigare har sökt, eller fått, asyl i ett annat EU- eller Schengenland. Denna utredning görs främst genom att man tar fingeravtryck på alla asylsökande som är över 14 år och kontrollerar detta i det för EU gemensamma fingeravtrycksregistret EURODAC.

En asylsökande har inte möjlighet att själv välja asylland. Detta gäller både enligt Flyktingkonventionen (Genèvekonventionen) och Dublinförordningen (ett samarbete mellan EU-länderna). En del av de som söker asyl i Sverige är s.k. dublinärenden, d.v.s. de ska återsändas till det EU-land som de först kom till – ofta något land i södra Europa. Samtidigt är asylprövningen överbelastad i många sydeuropeiska länder och mottagningsförhållanden undermåliga. Dessutom skiljer sig fortfarande chansen att få asyl mycket mellan olika EU-länder, trots att det pågår ett arbete för en harmoniserad asylpolitik. Dublinförordningen har kritiserats av kyrkorna både i Europa och i Sverige, t.ex. i samband med det svenska ordförandeskapet i EU 2009. Det finns dock väldigt liten politisk vilja till någon förändring. Sverige kan i enskilda fall välja att göra undantag från Dublinförordningen av ”humanitära skäl”, något som dock sker mycket sällan. För närvarande (sedan november 2010) utvisas dock inte några dublinärenden till Grekland p.g.a. det akut bristfälliga asylsystemet där. En person som håller sig undan i Sverige i 18 månader (efter det att ett annat EU/EES-land har tagit på sig ansvaret eller genom att det tillfrågade landet inte svarar inom två månader efter förfrågan) kan inte längre återsändas till sitt första asylland med hänvisning till Dublinförordningen. Då får man rätt att få sitt ärende prövat i Sverige (om det inte finns någon ny träff i EURODAC) vilket inte alls är någon garanti för att ens ansökan beviljas.

Ansökningar som är uppenbart ogrundade, eller där utlänningen har sökt eller beviljats asyl i annat EU- eller Schengenland handläggs skyndsamt. Om Migrationsverket beslutar att en ansökan är uppenbart ogrundad kan verket besluta om avvisning med omedelbar verkställighet. Beslut ska då fattas inom tre månader. Den sökande kan överklaga ett sådant beslut men har inte rätt att stanna i Sverige i väntan på resultatet av sitt överklagande.

Om Migrationsverket bedömer att en utlänning kanske kommer att utvisas ska den asylsökande tilldelas ett offentligt biträde, dvs. ett juridiskt ombud, kostnadsfritt. Observera att förordnandet även omfattar att överklaga dom från migrationsdomstol. Det kan vara en god idé att söka kontakt med det juridiska ombudet och bistå med kompletterande material eller landinformation som kan vara viktigt för ärendets utgång.

En asylsökande som fått avslag på sin ansökan kan antingen acceptera beslutet om avvisning eller utvisning, s.k. nöjdförklaring, eller välja att överklaga beslutet till Migrationsdomstolen. Ett beslut kan överklagas till Migrationsdomstolen inom tre veckor från det att utlänningen tagit del av beslutet. Migrationsdomstolens beslut kan överklagas till Migrationsöverdomstolen i Kammarrätten i Stockholms län. Ett prövningstillstånd krävs för att ett beslut från en migrationsdomstol ska kunna prövas fullt ut i Migrationsöverdomstolen. Prövningstillstånd kan beviljas vid prejudikatdispens (vägledande beslut) eller

extraordinär dispens (synnerliga skäl). Beslutet om utvisning vinner först laga kraft efter beslut från Migrationsöverdomstolen.

4.5. Efter ett uppehållstillstånd

Att få uppehållstillstånd är ofta en stor lättnad och glädje för människor som sökt asyl, men det är inte automatiskt lösningen på allt. Nu kommer många andra frågor in i bilden, inte minst kring familjeåterförening om delar av ens familj finns kvar i ursprungslandet och frågor om kommunplacering, arbete och etablering i samhället. Också här kan församlingen vara ett stöd och hjälp.

För en del innebär ett uppehållstillstånd att problem som tidigare överskuggats av tillståndsfrågan och varit undantryckta nu kommer upp till ytan. Kanske att äktenskapet kraschar, barnen revolterar eller att man faller ner i en depression. Många bär med sig svåra trauman från exempelvis krig, tortyr eller andra övergrepp som nu gör sig påminda. Det är viktigt att finnas kvar hos människor också efter att de fått det efterlängtade uppehållstillståndet och vara ett stöd i processen att orientera sig i en ny fas i livet.

På hemsidan www.informationsverige.se finns lättillgänglig information på olika språk (det går även att lyssna till information) om vilka rättigheter och skyldigheter man har efter att ha fått uppehållstillstånd i Sverige. Sidan drivs av Länsstyrelserna.

De som får uppehållstillstånd i Sverige får en kommunplacering. Länsstyrelserna har från den 1 juli 2010 tagit över ansvaret från Migrationsverket att teckna överenskommelser med kommunerna om mottagning av flyktingar, skyddsbehövande och anhöriga. Detta gäller sedan 1 januari 2011 även ensamkommande barn och ungdomar. Som stöd för överläggningarna beslutar Arbetsförmedlingen om s.k. länstal, efter samråd med länsstyrelserna och Migrationsverket. Det finns dock för närvarande stor brist på kommunplatser och många blir kvar i Migrationsverkets boenden länge efter ett uppehållstillstånd. De som bor i eget boende under asyltiden har efter bifall på deras asylansökan rätt att stanna i den kommun där de befinner sig.

I december 2010 genomfördes den så kallade ”etableringsreformen”. Bakgrunden var att regeringen ansåg att resultaten från kommunernas introduktionsprogram var för dåliga – endast 30 % av de nyanlända hade arbete efter tre år. (Med ”nyanlända” menas de som nyligen fått uppehållstillstånd och de som omfattas av den här politiken är de som fått uppehållstillstånd efter att ha sökt asyl och deras familjer, och inte de som t.ex. gift sig med någon i Sverige eller kommit som arbetskraftsinvandrare.)

Etableringsreformen innebar bl.a. att ansvaret för arbetsmarknadsetablering och för utbetalande av introduktionsersättning flyttades från kommunerna till Arbetsförmedlingen. Ersättningen är nu kopplad till individ och inte till hushåll för att ge incitament för att fler kvinnor ska delta. Arbetsförmedlingen ska också arbeta för bättre matchning mellan arbete och bosättningsort. De första sex månaderna kan individen få hjälp att flytta till en ort med bättre förutsättningar för arbete och/eller bostad. Den nyanlända får också välja en ”etableringslots”. Lotsen ska vara den huvudsakliga länken mellan den nyanlända och samhället. Lotsföretag måste godkännas av Arbetsförmedlingen som ska stå för kvalitetssäkring. Även idéburna organisationer kan erbjuda lotstjänster. Det handlar inte om någon offentlig upphandling utan Arbetsförmedlingen tar in anbud utifrån ett fast pris. Ersättningen till lotsen är sedan resultat- och prestationsbaserad. Kommunerna har fortsatt ansvar för bosättning, sfi (svenska för invandrare), skola, barnomsorg m.m. De har också ansvar för samhällsorienteringen.

Vid en hearing den 15 februari 2010 listade regeringskansliet olika roller de ser för de idéburna organisationerna i arbetet med att underlätta nyanländas etablering. Det handlar t.ex. om praktikplatser, samhällsorientering, insatser för barn och ungdom, att erbjuda etableringslotsar och även att arbeta med

”engagemangsguider” och mentorer. Engagemangsguider och mentorer härrör till projekt som Ungdomsstyrelsen ansvarar för, se www.ungdomsstyrelsen.se.

Den 14 april 2010 antogs en överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom integrationsområdet och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Syftet med överenskommelsen är att förtydliga relationen mellan aktörerna i arbetet med nyanländas etablering och integration och att utveckla former och metoder för att idéburna organisationer bättre ska kunna medverka i detta arbete. Den 20 december 2010 ställde sig Svenska kyrkan bakom överenskommelsen efter ett beslut i Kyrkostyrelsen. Det innebär bl.a. ett åtagande om att sprida innehållet i överenskommelsen och att medverka till en bra dialog mellan de tre parterna. Läs om överenskommelsen och vilka andra organisationer som ställt sig bakom på hemsidan www.regeringen.se/dialogideellsektor.

En god metod för mer samverkan kring nyanlända är att arbeta fram regionala överenskommelser (RÖK) mellan olika aktörer. Länsstyrelserna, som sedan 2007 fått introduktions- och integrationsfrågor på sitt bord, är ofta drivande i det här arbetet som kommit igång på många håll i landet. Ibland involveras bara myndigheter men i Västernorrland och Norrbotten har man tänkt bredare. I slutet av 2007 fanns biskop Torgny Guldbrandzén med och undertecknade ”Partnerskap för integration” där Härnösands stift bl.a. lovade ”Att vid kurser, stiftsmöten och fortbildningar skapa opinion för mångfald och försoning i kampen mot diskriminering. Att en öppen religionsdialog förs i regionen mellan företrädare för olika religiösa samfund. Att aktivt främja församlingarnas verksamhet bland flyktingar och andra minoriteter.” Man lovar också att öka antalet praktikplatser i Svenska kyrkans församlingar och även ”att andelen utomnordiska medarbetare skall ökas från 1,2 % till 1,8 % av antalet anställda”. I Norrbotten undertecknades en regional överenskommelse 2009 som reviderades 2011. Bland undertecknarna finns biskop Hans Stiglund. Luleå stifts åtaganden handlar bl.a. om att församlingarna i regionen ”får en fördjupad förståelse av sin roll i arbetet för ett välkomnande, värdigt och inkluderande samhälle” och att flyktingar och invandrares religiösa behov tillgodoses.

4.6. Familjeåterföreningsregler

Regler om familjeåterförening är bra att känna till och de hittar man på Rådgivningsbyråns hemsida eller Migrationsverkets hemsida. Huvudregeln är att bara kärnfamiljen har rätt att komma till Sverige – d.v.s. make/maka och barn under 18 år. I vissa fall kan också andra släktingar komma till Sverige om det redan innan flykten fanns en beroendesituation – t.ex. att en åldrig förälder bodde med familjen.

I april 2010 infördes nya regler för familjeåterförening, trots kraftig kritik från både frivilligorganisationer och Migrationsverket. Ett försörjningskrav för anhöriginvandring har införts för dem som fått uppehållstillstånd som ”övriga skyddsbehövande” eller av ”synnerligen ömmande skäl”. Undantag görs när anknytningspersonen är ett barn eller när personen haft uppehållstillstånd i minst fyra år samt för personer med nedsatt arbetsförmåga. Vad som anses som adekvat bostad och tryggad försörjning är beskrivet in i detalj i den nya lagen. För mer information, se www.migrationsverket.se/info/2061.html.

Två domar från Migrationsöverdomstolen vintern 2010 stärkte passkravet för familjeåterförening. Detta har särskilt drabbat somalier eftersom det p.g.a. situationen i Somalia i princip är omöjligt att få fram ett pass som är giltigt i Sverige. I januari 2011 tog Migrationsöverdomstolen ett nytt beslut som innebär att det för splittrade biologiska barnfamiljer inte längre finns ett absolut krav på att kunna styrka sin identitet med pass utan det kan räcka med att kunna visa släktskap genom DNA-analys. Detta möjliggör åter för många somaliska familjer att återförenas i Sverige. Fortfarande kommer dock en stor mängd barn som saknar en biologisk förälder inte kunna få uppehållstillstånd. Vidare hjälper inte domen heller barn utan biologiska föräldrar. Nya relationer och makar som inte levt ihop en tid kan inte få uppehållstillstånd. Det finns dock politiska diskussioner om hur man skulle kunna lösa situationen även för dess grupper. Det

handlar om att hitta rätt balans mellan Sveriges intresse av att personer som vistas i landet har styrkt sin identitet och individers rätt till familjeliv.

4.7 Arbetskraftsinvandrare

För att komma till Sverige som arbetskraftsinvandrare från länder utanför EU behövs ett erbjudande om en anställning som personen kan försörja sig på. De erbjudna anställningsvillkoren ska inte vara sämre än vad som gäller enligt svenska kollektivavtal eller vad som är praxis inom yrket eller branschen. Då kan tillfälligt uppehållstillstånd under anställningstiden, max två år, beviljas. Arbetskraftsinvandrare har också rätt att ta hit sin familj och de har rätt att läsa svenska för invandrare. Efter två år kan man ansöka om förlängning på ytterligare två år om man fortfarande har arbete i Sverige. Efter två plus två år kan man ansöka om permanent uppehållstillstånd. Läs mer på Migrationsverkets hemsida www.migrationsverket.se/info/Arbeta.html. Denna lagstiftning (från 2008) är den mest öppna i hela OECD och har välkomnats av många. Samtidigt har den öppnat för att oseriösa arbetsgivare utnyttjar arbetskraft eftersom de är beroende av anställningen för att kunna stanna i Sverige. Ibland är det anställningskontrakt som Migrationsverket tagit ställning till ljusår ifrån de verkliga villkoren. Reglerna har nyligen skärpts för att förbättra kontrollen av arbetsgivarna men riskerna för den enskilde är fortfarande stora. Fler aktörer som bevakar arbetskraftsinvandrarnas rättigheter vore viktigt.

Det finns också en möjlighet (sedan december 2008) för den som arbetat under tiden som asylsökande och som fått ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut att så att säga ”byta spår” och ansöka om uppehållstillstånd som arbetskraftsinvandrare. Läs mer i avsnitt 4.8.

För EU-medborgare råder det fri rörlighet för arbetskraft, liksom för studenter och pensionärer. Man kan som arbetssökande resa till ett annat EU-land för att under en begränsad tid, vanligtvis sex månader, söka arbete. Den senaste tiden har hemlösheten bland EU-medborgare som kommit till Sverige för att söka arbete ökat markant. Stockholms Stadsmission, Frälsningsarmén och Arbetsförmedlingen driver tillsammans ett projekt som riktar sig till utländska EU-migranter som kallas Crossroads. Besök hemsidan http://stockholmcrossroads.se/ för mer information. Även S:t Clara kyrka i Stockholm arbetar med den här gruppen, de driver t.ex. ett natthärbärge och försöker hjälpa till med arbetsförmedling.

4.8. Vid avslag i alla instanser

De flesta som söker asyl i Sverige får avslag på sin ansökan. Vid avslag både i Migrationsverket, Migrationsdomstolen, och – om prövningstillstånd beviljats – i Migrationsöverdomstolen finns det inte mycket som återstår att göra för att ändra de fattade besluten. Från och med den 31 mars 2006 har det som tidigare hette ”ny ansökan” ersatts av en striktare process som inte ger samma möjligheter att lämna in nya ansökningar. Om nya skäl uppstår som gäller skyddsbehov kan dock en ansökan om ”verkställighetshinder” (det vill säga hinder som uppkommit för att verkställa utvisningen) som redogör för de nya skälen inlämnas till Migrationsverket. Så länge ansökan behandlas av Migrationsverket ska inte någon utvisning kunna ske. Om en ansökan som grundar sig på nya skyddsskäl (12 kap 19 § utlänningslagen) avslås eller inte tas upp till prövning kan beslutet överklagas till en migrationsdomstol. Själva överklagandet hindrar dock inte utvisning. För det krävs att Migrationsdomstolen beviljar s.k. inhibition.

Enligt utlänningslagen går det även att åberopa verkställighetshinder av andra slag. Det kan handla om att situationen i det land man flytt från drastiskt förändrats till det sämre. Det kan också handla om att den asylsökande är så sjuk att han eller hon inte är transporterbar. Lagparagrafen kring verkställighetshinder är dock avsedd att bara användas i undantagsfall. Man behöver resonera med juridiskt sakkunniga om

verkställighetshinder kan föreligga i ett specifikt fall, t.ex. med någon av juristerna på Rådgivningsbyrån. Samma sak gäller om man vill vända sig till Europadomstolen i Strasbourg eller till FN:s kommitté mot tortyr CAT (läs mer om Europadomstolen och CAT i FARR:s ”Goda råd” som finns på hemsidan www.farr.se). Det är viktigt att inte inge hopp på dåligt underbyggda grunder. Snarare bör man stötta den asylsökande att redan från början tänka igenom vilka alternativ som finns om man får ett avslag.

Det finns en möjlighet (sedan december 2008) för den som arbetat under tiden som asylsökande och som fått ett slutgiltigt beslut om avslag på sin asylansökan att så att säga ”byta spår” och inom två veckor ansöka om uppehållstillstånd som arbetskraftsinvandrare. Det kräver att man haft jobb i Sverige de senaste sex månaderna och har löfte om jobb i minst ytterligare ett år. Det krävs också att man har ett giltigt pass som inte går ut de närmaste månaderna. Läs mer på hemsidan www.regeringen.se/sb/d/9685/a/90346. Den statliga utredningen ”Cirkulär migration och utveckling – förslag och framåtblick” (SOU 2011:28) föreslår att spårbytet ytterligare ska förenklas och att det t.ex. ska räcka med att ha jobbat i tre månader. Följ eventuella lagförslag utifrån utredningen på hemsidan www.regeringen.se/sb/d/14156/a/165152.

Ekumeniska rådet i Finland har i ett dokument från år 2007 påmint om traditionen av att ge kyrkoasyl till människor som står inför en utvisning. Det handlar om fall då kyrkan bedömer att personens liv är i fara. Kyrkoasyl innebär att man upplåter kyrkorummet som ”fristad” och samtidigt informerar myndigheter och media om beslutet. Tanken är att kyrkoasyl ska vara en temporär form av skydd för att få till stånd en ny prövning hos myndigheterna. I relation till svensk utlänningslag kanske det skulle kunna handla om att ansöka om verkställighetshinder. I enstaka fall kan det vara aktuellt att vända sig till Europadomstolen för mänskliga rättigheter och kräva att utvisningsbeslutet upphävs. Det krävs dock juridisk kompetens för att avgöra vilka möjligheter som finns. Temporär kyrkoasyl kan annars lätt resultera i ett långvarigt åtagande utan möjlighet till bra avslut. Se vidare i avsnitt 4.11.

Gruppen av personer med lagakraftvunnet utvisningsbeslut som inte självmant vill åka till sitt forna hemland är stor. Man kanske hoppas på förändrade regelverk eller vill vänta ut att ens asylansökan blir preskriberad (efter fyra år från ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut) och börja om från början. Men fyra år är en mycket lång tid att leva som gömd och oddsen är inte så goda att ens ansökan lyckas då heller.

Att tvångsutvisa de som inte självmant lämnar Sverige tar tid och många blir kvar i landet under många år, inte nödvändigtvis som gömda, många fortsätter att få dagbidrag från Migrationsverket men befinner sig i ett slags ingenmansland. När som helst kan det bli aktuellt att man sätts på ett flygplan från Sverige. Andra placeras i något av Migrationsverkets förvar i väntan på utvisning.

En del som har fått ett utvisningsbeslut väljer att gå under jorden. Att leva som gömd är dock mycket psykiskt påfrestande. Ens rättigheter och möjligheter i det svenska samhället är ytterst begränsade. Ibland hamnar människor – och speciellt barn - i en mycket destruktiv situation. Samtidigt kan alternativet att återvända till ursprungslandet vara ännu värre.

Det är viktigt att ge realistisk information till den asylsökande och att vara en sund samtalspartner kring vilka olika alternativ som finns och vilka konsekvenser de olika alternativen kan få. Peter Andersson som är stiftshandläggare för flykting- och integrationsfrågor i Göteborgs stift har i ett vägledningsdokument påmint om: *Att vara samtalspartner kring de här frågorna ställer en rad frågor till oss själva som hjälpare. Vilka konsekvenser får mitt eget förhållningssätt på den asylsökandes val? Vilka förväntningar på stöd väcks? Vilket slags stöd är det överhuvudtaget möjligt att ge? Vilken kommer min roll vara? Vilket stöd finns för detta i mitt eget sammanhang? Vilket stöd eller kontakter kan ges i hemlandet vid ett återvändande?*

4.9 Inför en utvisning

Migrationsverket ansvarar för verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning. Om Migrationsverket befarar eller vet att en person med utvisningsbeslut kommer att försöka hålla sig undan överlämnar de ofta verkställighetsärendet till polisen. Personer som ska avvisas eller utvisas kan också bli tagna i förvar; det vill säga hamna på något av Migrationsverkets förvar i Flen, Gävle, Göteborg, Märsta eller Åstorp fram till utvisningen. Ofta finns det någon präst eller en grupp av frivilliga från Svenska kyrkan, liksom från andra frivilligorganisationer som Caritas, Amnesty och Röda korset, som regelbundet besöker förvaret.

Ibland finns det verkställighetshinder eftersom landet man ska utvisas till inte vill ta emot. Då försöker svensk polis ofta genomföra så kallade ”förhandlingsresor” till landet i fråga och försöker på flygplatsen ”förhandla in” en utvisad asylsökande.

Enligt en särskild lag (1981:324) finns det möjlighet för kommunfullmäktige att utse så kallade medborgarvittnen; d.v.s. en person som närvarar vid polisens arbete för att kunna fungera som ett vittne vid eventuella överträdelser från myndighetens sida. Personer från kyrkor eller frivilligorganisationer kan genom denna lagen spela en viktig roll som ögon och öron vid exempelvis ett polisingripande för att utvisa en person som håller sig gömd. (Läs om rollen som ”följeslagare” i avsnitt 3.4.) Det finns också fall när svenskar valt att följeslå människor som utvisas på resan tillbaka till deras ursprungsländer. Det är inte alltid det är möjligt eller tillrådligt (det kan i vissa fall innebära ökad risk för personen i fråga) men kan vara ett tydligt sätt att visa solidaritet. Det finns också diskussioner inom EU om att frivilligorganisationer ska ha något slags observatörsroll vid utvisningar.

I de fall när återvändandet mest hindras av vetskapen om den ekonomiska misär som väntar har vissa församlingar valt att under en längre period ge ekonomiskt stöd till en familj som återvänder till t.ex. Bosnien istället för att stötta samma familj som gömd i Sverige. Sådana beslut bör också vara väl genomtänkta. Inom Svenska kyrkans internationella biståndsarbete har vi valt att inte arbeta med individuella fadderskap utan med stöd till hela samhällen eftersom det ger bättre resultat som fler människor får del av. När det handlar om familjer som kanske levt länge i Sverige och som man har nära relationer till kan man förstås delvis resonera annorlunda – men frågorna om hur man kan hjälpa på bäst sätt bör hållas levande. Här kan man också vända sig till kyrkokansliets internationella avdelning för att prata med en sakkunnig person. Fråga efter aktuell person i växeln telefon 018-16 95 00.

Det kan vara en god idé att hjälpa den som står inför utvisning att komma i kontakt med frivilligorganisationer i mottagarlandet. *European Council of Refugees and Exiles* har en lista över frivillighetsorganisationer i Europa på sin hemsida www.ecre.org.

Svenska röda korset driver ett informations- och stödprojekt för personer som står inför utvisning till framförallt Serbien, Kosovo och norra Irak. För mer information, se hemsidan www.redcross.se/detta-gor-vi/i-sverige/stod-till-migranter/atervandande/.

4.10. Att hjälpa människor som lever gömda

Även gruppen gömda eller ”papperslösa” är en väldigt heterogen grupp. Alla har inte varit asylsökande utan en del har kommit hit genom människohandel och andra – speciellt i storstadsregionerna – har självmant tagit sig hit för att hitta arbete. Vissa har inga möjligheter att försörja sig och andra arbetar dygnet runt på olika svartjobb. Andra jobbar ”vitt” och betalar skatt men har inget svenskt personnummer. Alla har dock anledning att hålla sig undan för svensk polis eftersom de vistas i landet utan tillstånd; ”utan papper”.

FN:s mänskliga rättighetskonventioner tillerkänner *alla* människor grundläggande rättigheter. I FNs internationella konvention för migrantarbetare och deras familjer understryks att grundläggande rättigheter även gäller för ”papperslösa” migrantarbetare (och deras familjer) – som t.ex. rätt till vård och skola. Konventionen har dock inte ratificerats av Sverige eller något annat EU-land. Att värna papperslösa människors rättigheter är viktigt. Som det står i Sveriges Kristna Råds ramdokument ”Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna” så är alla människor skapade till Guds avbild och har rätt till ett liv i värdighet.

När vi i kyrkan pratar om att hjälpa gömda menar vi oftast de som ser sig som flyktingar men som fått avslag på sin asylansökan. Om man vill stödja en familj eller person som lever som gömd är det viktigt att inte vara ensam. I vissa fall bildar olika organisationer nätverk kring en gömd familj med en tydlig rollfördelning – t.ex. att släktingar ansvarar för boendet, kyrkan för mat etc. Andra behov kan vara själavård, läkarvård och juridisk hjälp.

Det är inte straffbart att i Sverige hjälpa flyktingar som gömmer sig för polisen så länge man inte gör det mot betalning. Undantag gäller om SÄPO har bedömt att personerna man hjälper är en säkerhetsrisk för Sverige.

Att i de här situationerna stärka den gömda personen eller familjens primära nätverk är A och O. Det kan handla om att skapa grupper av människor som kan stötta varandra – t.ex. gömda som får mötas och prata om sin situation. Att barn får gå till skolan är förstås centralt och en församling kan t.ex. erbjuda gruppverksamhet med yoga eller matlagning eller något helt annat för att ge ett slags vardagsrutin i kaoset.

Aaron Antonovsky, som var professor i medicinsk sociologi, har beskrivit vikten av begriplighet (bakåt), hanterbarhet (framåt) och meningsfullhet (nuet) som tillsammans kan skapa känslan av sammanhang (”kasam”). Känslan av sammanhang är avgörande för att må psykiskt bra. Forskning visar att människors motståndskraft och förmåga att hantera ohanterliga situationer framförallt byggs upp genom bra relationer med nära medmänniskor, genom aktiviteter och känsla av att klara av och kunna lära sig nya saker och genom andlighet.

Svenska kyrkan har ett särskilt uppdrag inom den kyrkliga biståndsalliansen ACT (*Action of Churches Together*) att arbeta med psykosociala frågor och att utbilda människor som möter traumatiserade människor t.ex. vid naturkatastrofer och konflikter. Den guide som arbetats fram inom ACT är användbar också för dem som möter traumatiserade människor i Sverige och finns tillgänglig (på engelska) på hemsidan http://psychosocial.svenskakyrkan.se/.

Gömda barn har i princip rätt till svensk sjukvård på samma premisser som andra barn men tyvärr är inte alltid bemötandet bra. Angiveri kan också förekomma. Gömda vuxna har rätt till omedelbar vård enligt § 4 i hälso- och sjukvårdslagen – men med eget betalningsansvar. I praktiken görs ofta undantag från regeln om eget betalningsansvar. Styrelsen för Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg har beslutat att erbjuda akut och annan omedelbart nödvändig vård till gömda och andra patienter utan avtal eller försäkring oavsett betalningsförmåga i ögonblicket. Flera landsting har tagit liknande beslut. I vissa fall görs skillnad mellan de som tidigare varit asylsökande och har ett s.k. LMA-kort och de som aldrig sökt asyl men lever här som papperslösa. Regionala insatser görs för att bereda vård – t.ex. Delta i Malmö, Rosengrenska stiftelsen i Göteborg och Läkare i världen, Ersta och Röda korset i Stockholm. Enligt organisationen PICUM (*Platform for International Cooperation on Undocumented Migrants*) tillhör Sverige de mest restriktiva länderna i EU vad gäller tillgång till hälso- och sjukvård för papperslösa. Sverige har också kritiserats av FN:s särskilda rapportör om hälsa, Paul Hunt. Den 31 maj 2011 presenterades en statlig utredning "Vård efter behov och på lika villkor - en mänsklig rättighet" (SOU 2011:48). Den föreslår att asylsökande och papperslösa ska få rätt till subventionerad vård. Trots att utredningen borde ha gått på remiss för länge sedan har ännu inte något skett. Följ eventuella lagförslag

utifrån utredningen på hemsidan www.regeringen.se/sb/d/108/a/169815. Det finns sedan 2008 ett nätverk mellan frivilligorganisationer och fackförbund inom vården som kallas ”Rätt till vård-initiativet” och som enträget arbetar för allas rätt till vård. Sveriges Kristna Råd är en av organisationerna som ställt sig bakom., helt i linje med krav som formulerats i ”Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna”. För mer information se hemsidan www.vardforpapperslosa.se.

Det finns en uttalad politisk vilja att ge alla barn, även de som saknar uppehållstillstånd, rätt till skolgång i Sverige. Denna praxis tillämpas redan i vissa kommuner. En statlig utredning ”Skolgång för alla barn” (SOU 2010:5) presenterades 2010 och föreslår att alla barn som vistas i Sverige ska ha rätt till skolgång och barnomsorg. När utredningen gick på remiss var Svenska kyrkans kyrkostyrelse mycket positiv till utredningens förslag. Något lagförslag har dock ännu inte presenterats. Följ eventuella lagförslag på hemsidan www.regeringen.se/sb/d/108/a/138833.

4.11. Kyrkan som fristad

En fråga som ofta blir aktuell är om kyrkan kan erbjuda bostad till flyktingar som vill försöka stanna i Sverige efter avslag på sin asylansökan. Många pekar på de svårigheter och konflikter som kan uppstå i samband med att utsatta människor bor i kyrkans lokaler. Det är sällan den bästa lösningen för någon part att under längre tid upplåta exempelvis pingisrummet till en flyktingfamilj. Men det är bra om en församling har en mental och praktisk beredskap för att i akuta fall exempelvis kunna ta emot en barnfamilj över natten.

I sammanhang där det är naturligt att människor bor och lever kan det fungera bättre. En tidigare föreståndare för en stiftsgård berättade att ”det var naturligt att ta emot flyktingfamiljer precis som vi tog emot ungdomar som hade det struligt och andra som behövde någonstans att ta vägen ett tag”.

Ibland hänvisas till att polisen borde respektera ”kyrkofrid” och inte leta efter flyktingar i kyrkor och kloster. Även om kyrkofriden inte har någon rättslig ställning i Sverige är det en princip som vi som kyrka bör värna. I Svenska kyrkans policydokument från 1993 skriver man att ”Vi i kyrkan skall agera ansvarsfullt så att kyrkofriden respekteras i samhället och för att denna tradition skall leva vidare”. I kyrkostyrelsens remissvar (2008) på den statliga utredning om skolgång för barn som står inför utvisning eller avvisning skrev man så här: *Vi är medvetna om att s.k. frizoner där polisen inte får ingripa inte förekommer i svensk lagstiftning, men vi anser det vara av högsta vikt att en myndighet som polisen i alla sina förehavanden tar hänsyn till barns bästa och det allmänna rättsmedvetandet. Polisrazzian på Alsike kloster 1993 som också omnämns i utredningen bröt mot en lång internationell tradition av kyrkofrid. Vi anser att både kyrkan och skolan ska vara fredade platser även om detta inte nödvändigtvis behöver regleras i lag.”* Teologen Bo Nylund som är aktiv i ekumeniska fristadsrörelsen i Uppsala har drivit ett resonemang kring att man skulle kunna se kyrkor och kloster som ”Guds ambassader” på jorden och att därför polis och myndigheter inte skulle ha någon rätt att komma in oombedda. Läs mer i kapitel 2.3. som Bo Nylund har skrivit.

I ett utkast till riktlinjer om kyrkofrid och fristad (från 1994) skiljde ärkebiskopens arbetsgrupp på kyrkofrid och fristad. *”Kanske skulle kyrkofriden kunna beskrivas som ’passiv’. Den innebär, att en människa på flykt söker skydd på heligt rum. Det innebär inte* ***i sig*** *att kyrkan aktivt åtar sig förpliktelser mot den asylsökande.* ***Kyrklig fristad*** *skulle däremot innebära att kyrkan upplåter lämplig lokal och åtar sig att sörja för de asylsökandes elementära behov. Den skulle dessutom innebära att kyrkan förutsätter att den asylsökande tills vidare får vara kvar i denna lokal utan att polisen ingriper. Man bör kunna tänka sig att stiftets biskop genom en performativ akt avskiljer en fristad. Kyrkan skulle meddela myndigheterna vilka personer man på detta sätt tagit ansvar för. De är då inte längre i egentlig mening* ***gömda****.”*

I utkastet till riktlinjer diskuterades också problem som kan uppstå, t.ex. om en flykting inte vill lämna fristaden när alla försök att få ärendet omprövat har misslyckats. Man föreslog i dessa fall en 14-dagars frist för att uppbrottet ska bli så människovärdigt som möjligt. Förslaget ”Om kyrkofrid och fristad” gick ut till stiften på remiss under 1994 och fick ett blandat bemötande. Få stift tillstrykte förslagen och riktlinjerna antogs aldrig.

Det finns dock de inom Svenska kyrkan som medvetet arbetar i enlighet med fristadstanken. Systrarna på Alsike kloster i Uppsala stift upplåter i vissa fall klostret som fristad till flyktingar som fått avslag på sin asylansökan. En förutsättning är att systrarna bedömer att det finns i alla fall en liten möjlighet att förändra beslutet genom enträget juridiskt arbete. Detta är alltså inte att ”gömma” flyktingar, utan att upplåta fristad, ett slags civil olydnad som i tro och handling vill visa att människovärde och rätt till liv står över aktuell svensk lagstiftning, och juridiskt argumentera för detta. Fristadsseden praktiseras också i viss mån i kyrkorna i våra nordiska grannländer. Som nämnts i avsnittet 4.8. utarbetade Ekumeniska rådet i Finland år 2007 ett vägledningsdokument (”Kyrkan som fristad”) som kan laddas ner (på svenska) från www.ekumenia.fi/data/liitteet/kyrkan_som_fristad_2007.pdf eller beställas från deras hemsida www.ekumenia.fi. Dokumentet finns på finska och svenska.

4.12. Möte med människor från andra samfund och religioner

Ytterst få flyktingar och utomnordiska invandrare som kommer till Sverige är lutheraner. Det betyder att flykting- och integrationsarbete per definition innebär möte med människor från andra samfund och religioner. Borgågemenskapen har i en konsultation om relationer till andra religioner föreslagit att kyrkorna har en särskild uppgift att arbeta med människor av annan tro när det gäller att hjälpa asylsökande och flyktingar. Som den kyrka som agerar på ”historiskt hemmaplan” har vi också ett ansvar att bygga upp goda relationer till de samfund och religioner som byggts upp mycket tack vare invandring till Sverige. I Svenska kyrkans policydokument från 1993 skriver man ”Vi behöver också arbeta med att bättre inlemma invandrar- och flyktingarbetet i kyrkans liv. Umgänget med andra kyrkor och deras medlemmar skall bli naturligt och ömsesidigt och flyktingarbetet en del av församlingens diakoni”.

Sveriges Kristna Råd har 28 medlemskyrkor, varav 18 har en internationell ledning eller en ledning som finns i ett annat land än Sverige. Dessa kyrkor kan inom sig rymma flera etniska grupper eller ha en etnisk identitet. Det har också etablerats kyrkor i Sverige som ännu inte finns med i de ekumeniska organen, t.ex. kongolesiska och vietnamesiska karismatiska kyrkor. Även andra religiösa grupper har vuxit. Judiska församlingar har funnits länge i vårt land och har vuxit i och med invandring. Det finns flera muslimska församlingar med olika teologisk eller språklig inriktning som etablerat sig i Sverige. Det finns även mindre men växande grupper av buddhister, sikher, hinduer, bahai’er och andra religiösa gemenskaper.

På många platser i Sverige står Svenska kyrka för den kyrkliga infrastrukturen, genom att hyra eller låna ut kyrkor och församlingshem, exempelvis till nyetablerade församlingar som tillkommit genom invandring. Flera kyrkor har också sålts till andra kristna trossamfund.

Det är eftersträvansvärt att etablera relationer med samfund och religiösa grupper som finns representerade på orten. Man kan t.ex. bjuda in för en kopp te med syfte att lära känna varandra. Kanske finns det också viktiga frågor i lokalsamhället som behöver allas insats; t.ex. att nattvandra för att stödja ungdomar på stan. Att bjuda in till dialogmöten eller teologiska samtal är sällan den bästa startpunkten - det kan komma senare.

På vissa orter i Sverige, t.ex. Göteborg, Linköping, Malmö och Örebro, har det etablerats lokala interreligiösa råd och det är ett bra sätt att fördjupa relationerna. Boken ”Sann mot sig själv – öppen mot andra” som tagits fram på uppdrag av kyrkomötet är en spännande bok som kan vara ett gott stöd i det

interreligiösa arbetet. Det finns även ett centrum för religionsdialog i Stockholms stift som delvis har ett nationellt uppdrag. Se deras hemsida www.centrumforreligionsdialog.se för mer information. Det nya biskopsbrevet om kyrkliga handlingar i en mångkulturell kontext ger god vägledning framförallt vid kyrkliga handlingar som involverar människor med olika trosbakgrund. Det finns på www.svenskakyrkan.se/biskopsmötet.

Det mångreligiösa och mångkulturella mötet är inte alltid enkelt och kompliceras av erfarenheter av rasism och föreställningar om ”den andre”. Ofta jämför vi vår egen kulturs ideal med andras sämsta praktik. Människor som ständigt bemöts med fördomar p.g.a. sin hudfärg, sitt namn eller sin brytning ger kanske upp sina försök att ta sig in i ”svenska sammanhang”. Ofta finns det raster av föreställningar om varandra och tidigare kanske dåliga erfarenheter som man måste ta sig förbi för att ett verkligt möte ska komma till stånd.

Det finns också sakfrågor som är svåra – kanske framförallt frågor kring könsroller och sexualitet eftersom de ofta rör vid vår innersta identitet. Synen på exempelvis sex utanför äktenskapet, avkläddhet på offentliga platser, homosexualitet eller skilsmässa väcker starka känslor hos många. Att försöka förstå varandras reaktioner är viktigt, samtidigt som vi behöver kunna analysera både vår egen och andras synsätt ur ett befrielseteologiskt perspektiv och inte befästa existerande hierarkier och maktstrukturer. Det är också viktigt att minnas att skillnaderna *inom* en etnisk grupp oftast är minst lika stora som *mellan* etniska grupper. Skillnader mellan stad och landsbygd, arbetarklass och medelklass, lågutbildade och högutbildade, yngre och äldre spelar exempelvis ofta stor roll.

En kulturell praxis som bryter mot mänskliga rättigheter och/eller svensk lagstiftning, exempelvis hedersvåld, tvångsäktenskap eller kvinnlig könsstympning, kan aldrig accepteras. Svenskar är inte per automatik bättre på jämställdhet än människor från andra länder – exempelvis misshandlar och dödar svenska män alltför ofta närstående kvinnor. Det handlar inte om att vi ska slå oss för bröstet, men vi ska försvara den jämställdhetslagstiftning och de rättigheter för t.ex. kvinnor och barn som uppnåtts i Sverige p.g.a. en lång demokratisk tradition och ett starkt folkrörelsearbete.

4.13. Den mångkulturella församlingen

Ibland är det långt till den kyrka eller den religiösa grupp som en flykting eller invandrare tillhör. Inte sällan söker man sig då till Svenska kyrkan när man söker ett heligt rum för individuell bön eller vill delta i gudstjänster och andra samlingar. Svenska kyrkan blir ofta en viktig mötesplats och en möjlighet för människor som flytt att få kontakt med samhället och ”vanliga” människor.

Det är eftersträvansvärt att mötet med flyktingar och invandrade i församlingen i största möjliga mån blir ett möte som präglas av jämlikhet och ömsesidighet där man kan mötas som vuxna människor och lära av varandra. Att få känna sig behövd och inte bara objekt för andras välvilja är ett grundläggande mänskligt behov. Älvsbyns församling i Luleå stift har i en vilja att lära sig mer om de kyrkotraditioner som de asylsökande på orten kommer ifrån valt att bjuda in deras kyrkoledare som kanske finns i Stockholm eller Göteborg till församlingen. Det kan vara ett sätt att verkligen intressera sig för den som kommit som ny.

Allt fler personer med flykting- och invandrarbakgrund som hittat sitt andliga hem i Svenska kyrkan blir också medlemmar. Det viktigt att vara välkomnande och samtidigt inte aktivt värva medlemmar från andra samfund – det som kallas för proselytism. I ”Charta Oecumenica – riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkor i Europa” som 2001 antogs av den Europeiska kyrkokonferensen och dess katolska motsvarighet i Europa (De Europeiska Biskopskonferensernas Råd) står det: ”Vi förbinder oss att tillerkänna varje människa friheten att utifrån sitt eget samvete välja religiös och kyrklig tillhörighet. Ingen får drivas till att konvertera genom moralisk påtryckning eller materiella fördelar. Ingen som av fri

vilja konverterar får heller hindras att göra så.” Charta Oecumenica går att beställa eller ladda ner från Sveriges Kristna Råds hemsida, www.skr.org. Klicka på länken ”ekumenisk teologi” under rubriken ”verksamhet”.

I Biskopsbrevet om kyrkliga handlingar i en mångkulturell kontext från 2012 utvecklar biskoparna tre kriterier till vägledning för gott pastoralt handlande. Biskopsbrevet handlar om kyrkliga handlingar, men kriterierna - konsekvenskriteriet, konfessionskriteriet och det ekumeniska kriteriet – kan vara vägledande även i andra sammanhang. Biskoparna skriver: ”(1) Konsekvenskriteriet innebär att goda lösningar ska bidra till att göra livet bättre för dem som lösningarna berör. Att göra livet bättre handlar i detta sammanhang om att hjälpa människor att bli ansvariga för sina liv, finna gemenskap och delaktighet och att bygga goda och varaktiga relationer. Detta kriterium motiveras utifrån kärleksbudet. (2) Konfessionskriteriet säger att en god lösning inte får strida mot Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. (3) En god lösning bör ta hänsyn till det ekumeniska samförstånd som uttrycks i Charta Oecumenica och SKR:s Tio tumregler för god ekumenik – regler som delvis också kan ge vägledning i relationen till andra religioner.”

Biskopsbrevet från 2012 diskuterar också dop av asylsökande. Det äldre brevet från 1992 avrådde från dop av asylsökande. Det nya brevet är mer nyanserat i sin vägledning. Biskoparna skriver: ”Asylsökande är lika välkomna in i kyrkans gemenskap som alla andra. Dop av asylsökande och papperslösa ställer oss dock inför en rad specifika frågor av pastoral, etisk och kyrkorättslig natur.” Biskoparna beskriver att det idag, trots att religiös övertygelse finns med i flyktingkonventionen, är mycket svårt att få asyl på grund av att man under tiden i Sverige blivit kristen. ”Inte sällan ifrågasätter migrationsmyndigheterna trovärdigheten i konversionen. Även om konversionen bedöms som äkta kan migrationsmyndigheterna hänvisa till att man inte behöver skylta med sin kristna tro i hemlandet eller att hemlandets myndigheter kan ge skydd till individen. Detta synsätt är ofta orealistiskt och kan och bör kritiseras utifrån situationen i de olika berörda länder från vilka de asylsökande kommer.” Men konsekvensen av den rådande situationen är att det inte finns starka skäl för den asylsökande att låta döpa sig för att underlätta asyl. ”Frågan om eventuellt missbruk av dopet som sakrament i dessa fall har därför blivit i det närmaste obsolet” skriver biskoparna som samtidigt påpekar att det finns andra frågor som är viktiga att ta hänsyn till: ”I många länder kan fortfarande den som har konverterat till kristen tro bli diskriminerad och förföljd. Det hör till prästens själavårdsansvar att ge dopkandidaten tillfälle att reflektera över kristen tro, dopets innebörd och sin egen livssituation, liksom att man inte kan räkna med att dopet kommer att underlätta rätten till asyl i Sverige. Det är viktigt att få klarhet i om den som begär dop riskerar förföljelse i hemlandet samt försäkra sig om att dopkandidaten inser de risker dopet medför, i det fall hon eller han blir avvisad till hemlandet, och är beredd att ta konsekvenserna.”

Vidare påminner biskoparna om det ansvar som mötet med utsatta människor bär med sig: ”De asylsökande befinner sig ofta i en situation där de är extremt sårbara vilket kräver stor varsamhet från församlingens sida. Många församlingar bedriver verksamhet för asylsökande som kan utgöra deras primära gemenskap i det nya landet. Givetvis kan de finnas med i församlingens gemenskap i avvaktan på dop. Om den asylsökande efter moget övervägande vill döpas ska vi givetvis med glädje döpa och särskilt vinnlägga oss om att den döpte fortsatt blir en del av gemenskapen. Om personen flyttar till annan ort, eller avvisas till annat land, bör församlingen hjälpa vederbörande att få kontakt med en församling på den nya orten.”

Biskoparna påpekar också att det finns vissa praktiska frågor kring medlemskap i Svenska kyrkan för personer saknar uppehållstillstånd i Sverige: ”Den som döps i Svenska kyrkans ordning blir normalt medlem i Svenska kyrkan. Det gäller för den som är svensk medborgare eller är bosatt i Sverige. Det betyder att den som är asylsökande, papperslös, men även gäststudent eller liknande inte automatiskt blir medlem genom dopet. Beslut om medlemskap fattas i detta fall av kyrkostyrelsen. Den präst som förrättar dopet har därför ansvar för att en ansökan om medlemskap sänds till kyrkostyrelsen i det fall den döpte

vill begära medlemskap i Svenska kyrkan. En medlem i Svenska kyrkan som inte är folkbokförd i landet har dock för närvarande inte rösträtt i kyrkliga val, är inte valbar till kyrkliga beslutande organ och betalar normalt inte kyrkoavgift."

Idag har varannan vuxen som söker medlemskap i Svenska kyrkan utländsk bakgrund. Den stora medlemsinströmningen till Svenska kyrkan sker dock genom barndop och därför påverkar de vuxna nya medlemmarna med utländsk bakgrund ändå bara medlemsbilden högst marginellt. I "Nyckeln till Svenska kyrkan – en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2011" finns ett kapitel som handlar om "Invandringens betydelse för Svenska kyrkan". Det är skrivet av Andreas Sandberg från analysenheten på kyrkokansliet i Uppsala. Han konstaterar att "trots en omfattande invandring till landets storstäder utgör de utrikes födda fortfarande en mycket liten minoritet bland medlemmarna i Svenska kyrkans församlingar i Stockholm, Göteborg och Malmö." Ett tydligt exempel som omnämns i texten är Västra Skrävlinge församling i Malmö där drygt 5 600 invandrare bosatt sig under tidsperioden 1998-2008 samtidigt som endast 21 av dessa var medlemmar i Svenska kyrkan år 2008. Sandberg avslutar: "I en omvärld som i allt större utsträckning präglas av en etnisk mångfald riskerar en kyrka som helt saknar medlemmar med utländsk bakgrund att framstå som ett slutet reservat för etniska svenskar. Därmed är en ökning, om än blygsam, av personer med en bakgrund utanför Sverige och Europa ändå av betydelse och ett första steg på väg mot en sammansättning av de kyrkotillhöriga som i någon mån speglar den mångfald av människor som utgör Sveriges befolkning." Nyckeln till Svenska kyrkan går att ladda ner från www.svenskakyrkan.se.

Att medlemstillströmningen från utrikes födda är låg betyder inte att invandringen och mångfalden inte påverkar församlingslivet i Svenska kyrkan. Det firas i Svenska kyrkans församlingar gudstjänster på tigrinja, spanska, arabiska och många andra språk – inte minst finska, samiska och teckenspråk som är officiella minoritetsspråk i Svenska kyrkan. Många gudstjänster är också flerspråkiga till sin karaktär. Evangeliet läses både på arabiska och svenska, sånger sjungs på olika språk och traditioner från andra länder kommer in i vårt gudstjänstliv. I andra församlingar finns det mycket motstånd mot sådana förändringar och tröskeln är hög för flyktingar och invandrade att komma in i församlingsgemenskapen. Om Svenska kyrkans församlingar på ett trovärdigt sätt ska kunna arbeta med integrationsfrågor i samhället är gudstjänsterna, barn- och ungdomsarbetet, musikverksamhet och andra församlingsbärande verksamheter centrala. De måste kunna rymma församlingens mångfald. Visst är det bra ibland med specialgudstjänster på olika språk men det är eftersträvansvärt att vi kan mötas och fira gudstjänst tillsammans bortom språkbarriärerna. Projektet "Gudstjänst i mångfald" som mynnade ut i rapporten "Lika olika som andra" (2006) vittnar om hur man som församling kan arbeta för ett mer inkluderande gudstjänstliv.

Riksidrottsförbundet har i en undersökning kommit fram till att ungdomar med utländsk bakgrund lika ofta som ungdomar med helsvensk bakgrund vill bli ledare men att ungdomar med utländsk bakgrund i mycket lägre grad tillfrågas. Vi kan fråga oss om det finns ett liknande mönster i Svenska kyrkans församlingar. Vilka ungdomar är det vi ser och bekräftar, utmanar med nya uppgifter och uppmuntrar till att läsa kyrkliga utbildningar?

Vi behöver också fråga oss vilken betydelse det har för demokrati och gemensamt beslutsfattande att många personer med flykting- och invandrarbakgrund finns med i Svenska kyrkans församlingsliv samtidigt som de av olika orsaker inte är medlemmar.

Våren 2006 arrangerade Svenska kyrkan ett "mångkultursymposium" och under symposiet utkristalliserade sig fyra utmaningar som handlar om identitet, makt, delaktighet och gränsöverskridande: *Identitet* – är Svenska kyrkan bara för svenskar? Eller för alla i Sverige som vill tillhöra henne? *Makt* - Vi kan bara mötas som jämlika om vi också ges samma tillträde till makt. *Delaktighet* – Vi behöver en perspektivförändring. När Jesus mötte människor så frågade han dem ofta "vad vill du?" eller bad om

hjälp eller en tjänst. Vi måste se och bejaka vårt ömsesidiga beroende. *Gränsöverskridande* – om det finns ett tydligt centrum behövs det inte så skarpa yttre gränser. I kyrkan är centrum alltid Jesus Kristus upprättande budskap som vi ibland lyckas bättre och ibland sämre med att förmedla. I den folder som sammanställer utmaningarna står det bl.a: ”Om församlingen ska kunna vara en plats där vi möts som jämlika, myndiga människor så förutsätter det att vi alla har möjlighet att delta och påverka. Annars kommer det alltid att kännas både viktigare och bekvämare att mötas separat. Så länge svarta är diskriminerade i samhället och i kyrkan kommer det att behövas tillfällen där bara svarta möts. Så länge det sverigefinska arbetet inte fullt ut ses som en del av Svenska kyrkan kommer sverigefinländarna helst att hålla sig för sig själva. Mångkultur och integration är bara möjligt om vi kan mötas som jämlikar.” Foldern går att ladda ner från intranätet internwww.svenskakyrkan.se/migration eller beställa från kyrkokansliets handläggare för flykting- och integrationsfrågor, för närvarande Kristina Hellqvist, kristina.hellqvist@svenskakyrkan.se eller 018-16 95 86.

Den nordiska konsultationen *”Together or apart”* som ägde rum i Stockholm 2008 mynnade ut i uppmaningar att i högre grad arbeta för flerspråkigt och mångkulturellt församlingsarbete där våra kyrkor kan bli mötesplatser för människor med olika bakgrund och erfarenheter – annars finns det en risk att kyrkorna blir ytterligare en segregerande faktor i ett redan segregerat samhälle. Rapporten från konsultationen *”Together or apart*” går att ladda ner från intranätet internwww.svenskakyrkan.se/migration.

Under åren 2009-2010 var Svenska kyrkan partner i ett europeiskt projekt som kallas för ”MIRACLE” – en förkortning av *”Models for Integration through Religion, Activation, Cultural Learning and Exchange”*. Kyrkornas kommission för migranter i Europa (CCME) var huvudansvariga för projektet som delfinansierades av EU:s integrationsfond. Projektet mynnade bl.a. ut i en metodsamling för kyrkor för att få till stånd ett bättre välkomnande av och samverkan med invandrade kristna. Frågor som bearbetas är t.ex. vilka kyrkliga strukturer som uppmuntrar respektive motverkar mångfald, bilder av andra kulturer och sätt att fira gudstjänst, hur vår initiativkraft påverkas av positiv och negativ kritik och frågor kring hur man underlättar lärandeprocesser. Flera personer i Svenska kyrkan har också utbildats i de så kallade MIRACLE-metoderna. Läs mer om projektet och ladda ner metodmaterialet på hemsidan internwww.svenskakyrkan.se/migration.

Niclas Blåder, forskare på kyrkokansliet menade vid konferensen ”Guds folk – från fädernas kyrka till en kyrka för alla” (april 2010) att mycket av det svenska i Svenska kyrkan är osynligt för oss som är vana vid det. Mångfaldsfrågor är alltid viktiga för vissa medarbetare i en församling – men aldrig för alla. En genomgång av församlingsinstruktionerna i Stockholms stift visade för några år sedan att det vanligaste förekommande ordet var ”alla”. ”Alla är välkomna” o.s.v. Men i verkligheten är det inte så. Verksamheten riktar sig till en ganska liten grupp som brukar komma. Vi har som kyrka dock mycket att bidra med i ett allt mer fragmentiserat samhälle, menade Blåder. ”Vi har teologi, ett språk för att hela det som är sprucket, skapa helhet, skapa gemenskaper.”

I den sista utmaningen från Mångkultursymposiet ställs frågan om det finns gränser som vi inte vill, vågar eller kan överskrida. När blir kristen tro inte längre kristen tro, när blir budskapet urvattnat och vår vittnesbörd grumlig? Det gäller att utveckla något slags av kompass för att hålla kurs i arbetet. Prästen Annika Wirén använder sig i boken ”Jesus i Rinkeby” av tre kriterier när hon prövar giltigheten i Svenska kyrkans lokala arbete i Rinkeby. Det första är att det inte uppenbart skall strida mot kyrkoordningen eller mot svenskkyrklig tradition (konfessionskriterium). Det andra att det skall stärka människor och göra livet bättre för dem (pragmatiskt kriterium). Det tredje är att det skall finna inspiration i och givetvis inte strida mot bärande element i evangelierna och Jesus sätt att möta människor (kristocentriskt kriterium). Detta är en enkel modell som ändå kan hjälpa en att hålla sig på rätt kurs i ett mångkulturellt eller interkulturellt arbete. Jämför gärna med biskoparnas tre kriterier från biskopsbrevet tidigare i detta avsnitt!

Biskop Lennart Koskinen avslutade ett seminarium i Almedalen 2010 med en önskan om en mental omställning i Svenska kyrkan, från ”fädernas kyrka” till ”barnbarnens kyrka”. ”Det är inte baklänges vi ska gå utan med tillförsikt och mod möta framtiden.”

4.14. Arbete för integration

Arbete för integration kan innebära väldigt olika saker och berör väldigt många samhällsområden. I avsnitt 1.3. beskrevs ett sätt att definiera integration. Det beskrevs som att alla människor (1) kan bevara och stärka sin integritet, (2) finnas med i ett samspel och (3) kunna ha en positiv inverkan på samhället.

Hur kan vi som församling i Svenska kyrkan stärka människors integritet? Kan det gynnas av en viss teologi och ett visst kyrkligt förhållningssätt och missgynnas av ett annat? Det är av yttersta vikt att som kyrka möta människor på ett respektfullt sätt och att vara en god samtalspartner och medmänniska i den svåra utmaningen att acceptera det liv som varit och att tro på den man är och kan bli. Här har vi en oerhörd styrka i att de trosrelaterade och existentiella frågorna naturligt finns med i vårt arbete.

Vad gäller att finnas med i samspel så vet vi att den lokala församlingen har en viktig roll att spela t.ex. genom att erbjuda mötesplatser och arbeta för ömsesidig respekt och förståelse för varandra. Mötesplatser är nog den vanligaste integrationsverksamheten i församlingar i Svenska kyrkan. Det handlar ofta om caféer för asylsökande och infödda eller om grupper där kvinnor från olika länder möts, öppet hus, secondhandaffärer eller matlag. I vissa fall förblir detta en separat verksamhet, i andra fall, som t.ex. i Råneå församling i Norrbotten, Berga församling i Linköping, Bergjöns församling i Göteborg eller Näsby församling i Västmanland, har mötet med människor från olika länder också kommit att påverka församlingens gudstjänstliv och helhetstänk. ”Ska vi gestalta Guds rike här på orten behöver vi så mycket mänsklig erfarenhet som möjligt”, som Jimmy Åkerfeldt, kyrkoherde i Näsby, har uttryckt det.

Vad gäller att få möjligheten att kunna ha en positiv inverkan på samhället så finns det säkert en hel del vi behöver göra upp med i kyrkan vad gäller omhändertagandekultur och att inte se människor som resurser. Marco Helles påminde vid Sveriges Kristna Råds integrationskurser 2007-2008 om att Jesus möte med den samariska kvinnan vid Sykars brunn börjar med att Jesus ber kvinnan om vatten. Det är viktigt att i mötet med andra människor utgå från att de har något som kan göra mig gott. Som en av deltagarna vid Svenska kyrkans mångkultursymposium 2006 uttryckte det; ”det handlar om vad jag kan ge och inte om vad jag kan få. Delaktighet handlar om att se att alla har något att ge.”

Den anglikanske prästen Christopher Baker presenterade på storstadskonferensen i Göteborg hösten 2010 en annan modell för hur vi som församlingar kan bidra till integration. Baker menar att kyrkan ofta håller på med ”*bonding*” – att skapa band mellan människor som är lika varandra. Det kan vara jätteviktigt att skapa utrymmen där människor i liknande situationer kan mötas och stötta varandra. Men som kyrka eller som samhällsaktör behöver vi också arbeta med ”*bridging*” – att bygga broar mellan människor och grupper i samhället som vanligtvis inte möts. Slutligen behöver vi också fråga oss hur vi kan bidra till ”*linking*” - att länka människor som saknar makt, resurser och inflytande med människor som har det för att få till stånd en transformering av samhället.

Storstadskonferenser anordnas vartannat år av nätverket ”Framtiden bor hos oss” som är ett nätverk mellan församlingar i Svenska kyrkan som verkar i storstadsområden med låga medlemstal och stora diakonala behov. Nätverket som funnits sedan år 2000 arbetar t.ex. med kunskapsuppbyggnad och erfarenhetsutbyte inom området migration och integration och att väcka opinion i frågor om utsatthet och utanförskap. Leif Dahlin, tidigare kyrkoherde i Bergsjön som är en av församlingarna i nätverket, formulerar det så här i sitt utkast till en pastoral strategi för att vara kyrka i en utsatt stadsdel: ”Diakoni innehåller ett profetiskt drag, att protestera mot orättvisor, att tala för dem som inte kan göra sin röst hörd.

Profeterna kritiserade rådande andliga, moraliska och sociala förhållanden, men pekade också ut riktningen för ett hopp. Jesus säger själv att han kommit med glädjebud till de fattiga, befrielse för de fångna. Evangeliet har en konkret politisk dimension. Hur ska samhället se ut för att göra ett rättfärdigt liv möjligt för alla människor?" För mer information om storstadsnätverket, se hemsidan www.framtidenborhososs.se.

Vintern 2009 genomfördes en kartläggning av hur församlingarna i Luleå stift arbetar med flykting- och integrationsfrågor. Kartläggningen gjordes på uppdrag av AFFI, Arbetsgruppen för flykting och integrationsfrågor i Luleå stift, och utfördes av en extern konsult. Trettiofyra av fyrtioen församlingar som svarade på enkäten uppgav att de har ett arbete för nyanlända flyktingar eller invandrare som varit en längre tid i Sverige. När utlandsfödda deltar i församlingslivet är det främst i gudstjänster och öppna verksamheter, därnäst kommer barn- och ungdomsverksamhet. Kör- och musikverksamhet, liksom samtalsgrupper och annan "vuxenverksamhet" har lägst deltagande av de aktuella grupperna, vilket AFFI lyft fram som anmärkningsvärt. Körer borde ju kunna vara perfekta integrationsarenor! I konsultens analys av enkäten finns en hel del intressanta iakttagelser, bl.a. att vissa församlingar betonar olikheter grupper emellan och andra betonar likhet mellan individer och att sudda ut det som skiljer. För mer information om enkäten, kontakta Roger Marklund på Luleå stift, roger.marklund@svenskakyrkan.se.

4.15. Svenska kyrkan – mångkulturell arbetsplats

Som arbetsplats är kanske Svenska kyrkan än mindre mångkulturell än till medlemssammansättningen. Det sker dock förändringar även på den fronten. Idag är 25 % av de som läser till kyrkomusiker invandrade till Sverige och många i den gruppen har kommit till Sverige just för att kunna arbeta som kyrkomusiker under vettiga villkor. Genom Borgåavtalet kan präster och diakoner från andra lutherska och anglikanska kyrkor i Norden, Baltikum och de brittiska öarna arbeta i Svenska kyrkan. De flesta med bakgrund i länder utanför Europa som arbetar i Svenska kyrkan återfinns dock bland vaktmästare och husmödrar. Orsaken kan delvis sägas vara att de flesta i den här gruppen har en annan religiös tillhörighet än luthersk.

Kyrkoordningen säger att anställda i Svenska kyrkan ska vara medlemmar i Svenska kyrkan, men att undantag kan göras. Diskrimineringsombudsmannen (DO) avvisar generella medlemskrav och menar att sådana krav måste motiveras från fall till fall. Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Kyrkostyrelsen och DO har enats om en kompromiss eller överenskommelse som innebär att det är upp till varje församling (varje arbetsgivare) att avgöra om det finns särskilda skäl att frångå kravet på medlemskap. Det går att läsa mer om överenskommelsen i skriften "Anställning och krav på medlemskap i Svenska kyrkan". Den finns tillgänglig att beställa eller ladda ner från www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare.

Oavsett hur vi ställer oss i medlemskravsdiskussionen så kan vi ställa oss frågan vilket ansvar Svenska kyrkan som en stor arbetsgivare i Sverige har för att bryta segregering och utanförskap på arbetsmarknaden. Det finns goda exempel på församlingar som anstränger sig på det här området. I Spånga församling anställde man under en tid ungdomar från både "det svenska" Spånga och det mångkulturella Rinkeby som värdar i vägkyrkan under sommaren – något som visade sig fungera mycket bra som integrationsprojekt och varit berikande för församlingen. Lis Eriksson som var församlingspedagog i församlingen menade att det handlar om att "stava folkkyrka på ett nytt sätt". Kanske är detta något som fler församlingar skulle kunna göra?

I Märsta pastorat i Uppsala stift arbetade man under 2008-2010 med projektet "Integration i praktik" som syftade till att utveckla modeller för praktikplatser i Svenska kyrkans församlingar. Idén kom från stiftshandläggare för flykting- och integrationsfrågor som en konkret uppföljning på "Påskuppropet" och den tillfälliga lagen som ledde till att många gömda fick en ny chans till uppehållstillstånd i Sverige.

Projektanslag kom från kyrkostyrelsens riktade utvecklingsstöd. I Märsta ledde arbetet fram till projektet ”Växtnära kompetens” som gör Märsta pastorat självförsörjande på grönsaker och förser kyrkorna med egenodlade altarblommor. Målgruppen är långtidsarbetslösa och långtidssjukskrivna, nästan alla med utländsk bakgrund. Ett av syftena är att ta tillvara på de som kommit hit från andra länder och som har odlingsbakgrund. Mer information om projektet kan man få från projektledare Carina Hedin carina.hedin@svenskakyrkan.se eller arbetsledare Dalal Jafaar Al Memar, dalal.jafaar.al-memar@svenskakyrkan.se.

4.16. Arbete mot främlingsfientlighet och rasism

Att arbeta för integration handlar i hög grad också om att arbeta med majoritetsbefolkningens attityder. Hur kan Svenska kyrkan bidra till att stävja främlingsfientliga framgångar i samhället och i kyrkan? Hur kan Svenska kyrkan som kyrka och som demokratibärare på ett tydligare sätt stå upp för alla människors värde? Det här är högaktuella frågor i ett allt hårdnande klimat där välkomnande av främlingen och flyktingen ständigt ifrågasätts.

De här frågorna var bakgrund till att Svenska kyrkan och studieförbundet Sensus drog igång ”Projekt Människovärde” 2009. Huvudbudskap i projektet är att *hur vi behandlar främlingen och flyktingen är ett lackmustest på hur vi lever och praktiserar vår kristna tro. I det mötet finns också mötet med Gud.*

En viktig del i projektet har varit att stärka teologin kring frågorna. Våren 2010 kom antologin ”Där främlingskapet bryts kan en ny värld börja” (Arcus förlag) där bl.a. Ylva Eggehorn, Lars Collmar, Elisabeth Gerle och Hans Leander medverkar. Ett seminarium på Världens fest i Växjö 2010 hade sin utgångspunkt i antologin och i hur teologi kan vara redskap för att bemöta främlingsfientlighet och rasism. Biskop Martin Lind menade att så många kristna företrädare stödde nazismen på 30-talet eftersom de tänkte ”vad är bäst för kyrkan?” och inte ”vad är bäst för alla människor?” Alternativen till nazismen framstod som den gudlösa bolsjevismen eller den moraliskt ifrågasatta ”jitterbugskulturen” från USA. Det är väldigt farligt att som kristna börja tänka kyrkoegoistiskt, underströk Martin Lind. Ylva Eggehorn hävdade att vi kan mötas som människor över olika gränser i att vi alla är *kropp*. Smärtpunkter och sinnligheten som är delad. Att väcka denna medvetenhet är kanske det bästa sättet att arbeta för solidariska människor, menade Ylva.

Författaren Ola Larsmo menade i ett seminarium om Svenska kyrkan och nazismen under Teologifestivalen 2012 att det finns kopplingar mellan trettiotalet och dagens situation. Inte minst kan man se en ”svart överlämning” av det nazistiska arvet. På de orter där nazismen var stark på trettiotalet finns det idag en stark rasistisk rörelse, t.ex. i Sjöbo och Dals-Ed. Historikern Björn Ryman och biskop Martin Lind som också deltog i seminariet var överens om att tystnaden i Svenska kyrkan kring de pronazistiska sympatierna under Hitlers tid vid makten behöver brytas. ”För att göra upp med det svarta arvet från trettiotalet behöver vi bryta tystnaden. Det krävs en lokal bearbetning på de platser där nazistsympatierna var stora, ett slags sannings- och försoningsarbete”, menade Martin Lind.

Frågor om främlingsfientlighet och rasism är också högaktuella runt om i Europa där främlingsfientliga partier gjort många segertåg. Vid en konferens hösten 2009 i Budapest menade Kate Plant från Engelska kyrkan att vi heller inte bara kan slå ner på människors rädslor utan att vi också behöver lyssna till dem. ”När vi kommer till vita fattiga förorter med hög arbetslöshet och säger till dem som bor där att de ska uppskatta immigranter så säger de till oss ’men ingen har någonsin visat oss någon uppskattning’.” Hon underströk att vi behöver skapa utrymmen i kyrkorna där människor kan bearbeta främlingsfientliga attityder på ett ärligt sätt.

Det är viktigt att vi inte hamnar i det andra diket av att inte välkomna människor som hyser främlingsfientliga åsikter. Frågan är bara på vilket sätt vi välkomnar. Jonathan Alexander, församlingspedagog i Skärholmen i Stockholm, uttryckte det på följande sätt i ett seminarium om islamofobi i Stockholm 2010: ”Om någon kommer till en församlingsaktivitet i Skärholmens kyrka och t.ex. är berusad så får man be den personen gå och komma tillbaka en annan dag när man kan ställa upp på de gemensamma spelreglerna. Samma sak gäller för personer som hyser främlingsfientliga åsikter. Alla är välkomna i kyrkans verksamhet, men om man inte ställa upp på gemensamma spelregler kring att behandla alla respektfullt, så får man komma tillbaka en annan dag.”

För mer information om Projekt Människovärde se projektsidor under www.svenskakyrkan.se/migration och internwww.svenskakyrkan.se/migration.

Forum för levande historia arbetar med att motverka intolerans i samhället inom spänningsfältet dåtid – nutid. Kartläggningen Den mångtydiga intoleransen – en studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010 fokuserar på inställningen till invandrare, judar, muslimer, romer och homosexuella. Studien visar att överlag är flickorna mer toleranta än pojkarna, liksom elever med högutbildade föräldrar. Skolans undervisning gör också skillnad visar studien. Elever med lärare som uppmuntrar till kritiskt tänkande är mer toleranta. Ju mer undervisning eleverna har fått om rasism och om Förintelsen desto mer positiva attityder till såväl invandrare, muslimer, judar som till homosexuella. Resultaten visar också ett tydligt samband mellan att ha en vän som är invandrare, jude, muslim, rom eller homosexuell och hur man generellt värderar människor med samma bakgrund. Särskilt tydligt gällde det i inställningen till muslimer. En knapp femtedel av alla elever uttryckte en negativ inställning till såväl invandrare, muslimer, judar, romer som till homosexuella. Inställningen till romer var allra mest negativ. Studien ger vissa ledtrådar även till hur Svenska kyrkan kan motverka främlingsfientlighet och intolerans. Att tydligare ta upp sådana ämnen t.ex. i ungdomsgrupper och konfirmandgrupper och att verka för att mötesplatser mellan unga människor av olika ursprung och religion skapas. Ladda ner rapporten från hemsidan www.levandehistoria.se/intolerans/mangtydigaintoleransen.

I rapporten ovan nämns romer. Romerna är en nationell minoritet med lång historisk närvaro i Sverige. Samtidigt kommer det många romer till Sverige som flyktingar och invandrare. Flera rapporter visar att romerna är den i särklass mest diskriminerade gruppen i Europa och även i Sverige. Det är ett viktigt uppdrag för Svenska kyrkan att i arbetet mot främlingsfientlighet även motverka fördomar mot romer, s.k. antiziganism, och stötta romer att förbättra sin position i samhället. Svenska kyrkans kyrkomöte antog i oktober 2010 ett uttalande med anledning av romernas svåra situation. Där står bl.a. *Vi i Sverige och Svenska kyrkan har ett ansvar att långsiktigt, strategiskt och resultatinriktat arbeta för att romerna i vårt land skall få sina rättigheter tillgodosedda. Vi har också att verka för att romernas situation i Europa grundligt analyseras och åtgärder vidtas inom EU för att säkra och utveckla medlemsstaternas ansvar för sina romska medborgare. Oavsett romers trostillhörighet har Svenska kyrkan på alla nivåer ett ansvar för att medverka till att romers människovärde upprätthålls och att deras rättigheter tillgodoses. Svenska kyrkans församlingar uppmanas att stärka sitt engagemang och att vidareutveckla romers deltagande i gudstjänster och församlingsliv.”*

5. Fallgropar

5.1. Avsaknad av handledning och stöd

I många församlingar går enskilda medarbetare i väggen i sitt engagemang för flyktingar och de blir inte alltid uppbackade av sitt arbetslag. Det är därför väldigt viktigt att fortfarande lyfta fram det som skrevs i Svenska kyrkans policydokument 1993: ”Kyrkan måste ta ansvar för de anställda och frivilliga som engagerar sig för flyktingar så att de får stöd och handledning i sitt arbete och får känna att deras insats är en naturlig del av kyrkans liv och vittnesbörd.” Stöd från församlingsledningen betyder oerhört mycket. Att känna att hela församlingen bär arbetet gemensamt och att man kan få stöd från både ledning och kollegor är A och O. Möjligheter till handledning i arbetet är en förutsättning. Oavsett om man är anställd eller frivillig är det väldigt viktigt att understryka vikten av att inte arbeta ensam med att stödja flyktingar och asylsökande.

5.2. Ta sig vatten över huvudet

Många som arbetar med flyktingar och asylsökande i Svenska kyrkan ställer orimliga krav på sig själva och kommer i obalans vad gäller relationen mellan arbete, fritid och vila. Det är lätt att förstå att det kan bli så eftersom man möter människor som ibland är i desperata situationer och inte har någon annan att vända sig till. Människor som bär med sig traumatiska upplevelser. Människor som i Sverige hotas av utvisningsbeslut eller att polisen kan komma när som helst för att verkställa en avvisning. Ofta kan vi själva inte förutse hur vi kommer att reagera på att arbeta med traumatiserade människor. Så länge vi kan hjälpa känns det ofta bra men när vi känner oss otillräckliga och när de vi hjälper börjar ställa krav på oss så blir vi ofta dränerade på energi.

Det är viktigt att minnas det som skrevs i biskopsbrevet om kyrkans ämbete (1990): ”Av kyrkans ämbetsbärare krävs och förväntas trohet mot uppdraget. (…) En del av denna trohet är också att biskopar, präster och diakoner rätt disponerar sina krafter och övriga resurser. Det i sin tur innebär att de inte endast har rätten utan även skyldigheten att söka den fysiska och psykiska vila och rekreation som sätter dem i stånd att helhjärtat fullgöra sitt uppdrag.”

Alla som tagit sig an viktiga men krävande uppgifter har ett ansvar att hushålla med sin ork och energi. Viktiga varningssignaler på att man arbetar för mycket med något som kan liknas katastrofarbete är t.ex. muskelvärk, mag- tarmbesvär, minnesproblem, nedsatt uppmärksamhet, rigiditet i tänkandet, vrede, nedstämdhet och överaktivitet. Det finns risk att som hjälpare drabbas av så kallat sekundärt trauma.

Det är viktigt att tänka över vad man tar på sig och att förstå att förr eller senare måste man lära sig att säga nej eller att avgränsa sitt uppdrag på ett tydligt sätt. Regelbunden motion och att göra kreativa saker är för många välgörande inför känslan att vara otillräcklig och att möta uppgifter som känns övermäktiga. Inte minst är det viktigt att ta tid för sin familj och sina vänner. Annars är det svårt att orka i längden.

5.3. Ta över människors lidande

Det finns också de som nästan tar över andra människors lidande. Ibland kan vi när vi arbetar med människor som mår dåligt och är väldigt olyckligt lottade få skuldkänslor för att vi själva har det så bra, och nästan skämmas när vi har roligt. Det är som om det vore heroiskt att gå runt och lida med människor dagarna i ända. Nog finns det tillfällen när vi behöver gråta tillsammans, det är inte det som är poängen. Poängen är att världen faktiskt inte blir bättre av ännu en olycklig människa. Någon har sagt ”Fråga inte

vad världen behöver men fråga efter vad som får ditt hjärta att sjunga. För vad världen behöver är människor med hjärtan som sjunger.” Visst behövs det mer än så kan vi tycka, men talesättet rymmer ändå en viktig sanning; det är viktigt att bevara sin livsglädje och förmåga att se det som är gott i livet, inte minst i mötet med utsatta människor.

5.4. Omyndigförklara människor

”Vad händer med mig när jag möter utsatthet, splittring och mångfald? Kan jag träna mig i att vara närvarande, att se människor som subjekt och inte objekt? Hur undviker jag att ”hjälp” blir ett sätt att utöva makt? När kyrkoarbetaren menar sig ha kunskap om ett område, kunskap om hur människor har det, vilka problem och behov de har, liksom lösningen på deras problem, är risken för övergrepp stor. Detta kan leda till att människor passiviseras och fråntas den kraft och förmåga de själv har att ta ansvar för sina liv.” Så skriver diakonerna Kristina Björklund, Christina Sandahl & Håkan Stenow i boken *Att utsätta sig för utsatthet*.

I Svenska kyrkans policydokument från 1993 skriver man ”Det är också viktigt att se, när en hjälpinsats inte längre är nödvändig, när människor står på egna ben och inte behöver andras omsorger. Det finns tider och tillfällen när hjälpen är nödvändig, men det skall förhoppningsvis inte vara så alltid.”

I Luleå stift berättade arbetsgruppen för flykting och integrationsfrågor att asylsökande på små orter nästan kan bli ihjälkramade av alla som vill hjälpa dem och ta hand om dem. Det är viktigt att inte skapa beroendesituationer eller att omyndigförklara människor. Vi pratar ofta om ”empowerment” i vårt internationella bistånd – men hur ser det ut vad gäller möten med utsatta människor i vårt eget land? Svenska kyrkans arbete med att i högra grad använda sig att rättighetsbaserade metoder i det diakonala arbetet är en viktig ingrediens för att undvika den här fallgropen. Läs mer i avsnittet 3.4.

Martin Buber har skrivit att det verkliga, jämlika mötet mellan två människor innebär att ingen är objekt för den andras erfarenhet. Båda är subjekt som i mötet skapar varandra. Det förhållningssättet är viktigt att bära med sig speciellt i mötet med utsatta människor.

5.5. Besvikelse

När man arbetar med flyktingar och asylsökande är det lätt att bli besviken. Besviken på myndigheter, på beslut, på andra som inte gör lika mycket som man gör själv, på sig själv, på massmedia, på flyktingen själv. De flesta asylsökande får avslagsbeslut och det är det viktigt att ha en psykologisk beredskap för. Ibland har den asylsökande justerat sin historia – också i samtalen med dig. Det är egentligen inte så konstigt att människor i en desperat situation utan facit om vad det är för argument som är viktiga ibland korrigerar sin historia. Kanske har man berättat en falsk historia så många gånger att man inte längre vet vad som är sant och vad som är falskt. Många bär med sig traumatiserade upplevelser som ytterligare förvirrar bilden av vad som egentligen hände. ”Det är inte vår uppgift att aldrig bli lurade” säger KG Hammar i boken *”Välgrundad fruktan”* av David Qviström. Men det är viktigt att ha en beredskap för att möta sin egen och andras besvikelse.

5.6. Projicering

Det är inte helt ovanligt att man som hjälpare projicerar sin besvikelse och frustration på handläggare vid Migrationsverket och andra individer som representerar ansvariga myndigheter. I Svenska kyrkans policydokument från 1993 skriver man ”En förutsättning för framgångsrikt samarbete är god kunskap om

myndigheters arbetsvillkor, öppenhet mot de anställda, beredskap att stödja dem och ge dem ett erkännande för deras arbete.” Samtidigt är det förstås rätt att protestera när handläggare agerar inkorrekt eller rättsosäkert.

Frustrationen och ilskan riktar sig ibland mot politiker istället för myndigheter vilket på ett sätt är mer berättigat. Men det är oerhört viktigt att vi som kristna kan skilja på sak och person och aldrig demoniserar människor eller deltar i någon häxjakt.

5.7. Avtrubbning

Ett annat fenomen som man kan råka ut för när man arbetat länge med flyktingar och asylsökande är att ingen historia längre berör en. Det är ett slags försvar men vittnar också om en avtrubbning som man bör vara vaksam på.

6. Resurser

6.1. Stiftskanslier och kyrkokansliet

Ditt eget stiftskansli har i de flesta fall en handläggare som samordnar flykting- och integrationsfrågor. Han eller hon kan säkert hjälpa till med goda råd och tips och ordnar kanske också nätverksträffar eller inspirationsdagar. Vissa stift har också kollektfonder för flyktingarbete.

Kyrkokansliet har en handläggare för flykting- och integrationsfrågor, för närvarande Kristina Hellqvist. Du är välkommen att sätta upp dig på en sändlista för att få hennes nyhetsbrev kring de här frågorna. Nyhetsbrevet kommer ungefär varannan månad. Du är också välkommen att kontakta henne för frågor och funderingar. Du når henne via telefon 018-16 95 86 eller e-post kristina.hellqvist@svenskakyrkan.se.

6.2. Kurser och nätverksträffar

Sveriges Kristna Råds arbetsgrupp för migrations- och integrationsfrågor ordnar ibland kurser kring flyktingfrågor, asyllagstiftning, integrationsfrågor och förhållningssätt som hjälpare m.m. Se www.skr.org/migration för aktuella kurser. Andra organisationer ordnar ibland kurser som är öppna för alla – t.ex. FARR, Röda korset eller Amnesty. Konsultera deras hemsidor för mer information.

Svenska kyrkan bjuder årligen in till ekumeniska nätverksträffar för de som är engagerade i flykting- och integrationsfrågor. Hör av dig till kyrkokansliets handläggare för mer information (se ovan).

6.3. Användbara hemsidor

Svenska kyrkans externa migrationssidor www.svenskakyrkan.se/migration
Svenska kyrkans intranäts migrationssidor internwww.svenskakyrkan.se/migration
Rådgivningsbyråns hemsida www.sweref.org
Sveriges Kristna Råds arbete för migrations- och integrationsfrågor www.skr.org/migration
Barn i väntan/Barn i start www.manniskohjalp.se/sv/BIVBIS/
Rädda barnens projekt för barn utan papper www.utanpapper.nu
Flyktinggruppernas riksråds hemsida www.farr.se
Amnestys hemsida www.amnesty.se
Röda korsets hemsida www.redcross.se
Caritas Sverige www.caritas.se/migration.asp
Stadsmissionens (m.fl) arbete bland hemlösa EU-medborgare i Stockholm http://stockholmcrossroads.se
Storstadsnätverk mellan församlingar i Svenska kyrkan www.framtidenborhososs.se
Barnets bästa främst www.barnetsbastaframst.se
Stiftelsen EXPO http://expo.se
Forum för levande historia www.levandehistoria.se
Migrationsverkets hemsida www.migrationsverket.se
Migrationsverkets landinformation www.migrationsverket.se/lifos
Nationella temagruppen asyl och integrations hemsida www.temaasyl.se
Länsstyrelsernas hemsida för nyanlända i Sverige www.informationsverige.se
Tankesmedjan Global Utmaning www.globalutmaning.se
Tankesmedjan Fores Migrationsfakta www.migrationsinfo.se
Elektra, Fryshusets arbete mot hedersvåld www.fryshuset.se/elektra
Regeringens hemsida om mänskliga rättigheter www.manskligarattigheter.gov.se

Regeringens hemsida för att bemöta främlingsfientlighet www.regeringen.se/tolerans
FN:s flyktingkommissarie www.unhcr.se eller www.unhcr.org
CCME – Churches Commission for Migrants in Europe www.ccme.be
PICUM – Platform for International Co-operation on Undocumented Migrants www.picum.org
ECRE - European Council of Refugees and Exiles www.ecre.org
FIACAT - International Federation of Action by Christians for the Abolition of Torture www.fiacat.org
EXODUS – europeiskt nätverk som fokuserar på situationen på förvar och flygplatser www.exodus-network.org
EU-kommissionens integrationsportal http://ec.europa.eu/ewsi/en/index.cfm

6.4. Litteraturtips

Kajsa Ahlstrand (2005): *Vägar – en öppen religionsdialog*, utgiven av Verbum, www.verbum.se. Kajsa Ahlstrand är teolog och forskare som länge arbetat med religionsdialog. I denna korta bok ger hon bra verktyg och vägvisare för att våga möta människor med annan tro.

Kajsa Ahlstrand, Jan Henningsson, Carl-Reinhold Bråkenhielm (2011): *Sann mot sig själv – öppen mot andra*, Svenska kyrkans skrift om hur vi kan förhålla oss till människor av annan tro. Boken har tagits fram av Teologiska kommittén på uppdrag av kyrkomötet och innehåller även en studiehandledning av Marika Palmdahl, stiftsadjunkt för religionsdialog i Göteborg. Ladda ner boken gratis som pdf-fil från hemsidan www.svenskakyrkan.se/default.aspx?di=825888 eller beställ den från info@svenskakyrkan.se, telefon 018-16 96 00.

Anders Andersson (2008): *Att mötas över kultur- och religionsgränser*, EFS-förlag. Boken vill bidra med ökad kompetens för att inte bara vilja utan också kunna agera för förståelse och samverkan över kulturella gränser. Boken kan beställas från EFS: www.efs.nu (under fliken *material*) eller direkt från Anders Andersson: 0647–310 65, e-post doubleanders@telia.com.

Hans E Andersson, Henry Ascher, Ulla Björnberg, Marita Eastwood (red.) (2010): *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*, Centrum för Europaforskning, Göteborgs universitet, kan beställas eller laddas ner från www.cergu.gu.se/publikationer.

Maria Bexelius (2008): *Asylrätt, kön och politik – en handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*, utgiven av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och kan beställas från info@books-on-demand.com

Kristina Björklund, Christina Sandahl & Håkan Stenow (2004): *Att utsätta sig för utsatthet*, utgiven av förlaget Arcus, www.arcusforlag.se, e-post order@arcusforlag.se. En bok som bl.a. beskriver metoden *exposure*.

Alte Dyregrov (1992): *Katastrofpsykologi*, utgiven av Studentlitteratur. Ger en bra förståelse för krisförlopp och hur man som hjälpare påverkas av att möta människor i kris.

Mohammad Fazlhashemi (2008): *Vems islam? De kontrastrika muslimerna*, Norstedts. I den här boken visar idéhistorikern Fazlhashemi hur olika islam har sett ut genom historien beroende på vem som tolkat den, och ger en mångfacetterad bild av religionen idag.

Hans Furustig & Gunnar Sjöstedt (2000): *Strategisk omvärldsanalys*, utgiven av Studentlitteratur. En bra introduktion till omvärldsanalysarbete.

Elisabeth Gerle (2006): *Mänskliga rättigheter för Guds skull – tolka text, tro och tradition,* Nya Doxa förlag. En spännande bok som inbjuder till granskning av olika tolkningar av människa och Gud, av heliga texter och den egna traditionen Först då blir det möjligt att lyfta fram det som är befriande. Författaren diskuterar hur vi ska förstå relationen mellan kristen tro och mänskliga rättigheter. www.nya-doxa.se.

Elisabeth Gerle (2010): *Farlig förenkling - Om religion och politik utifrån Sverigedemokraterna och Humanisterna,* Nya Doxa förlag. Författaren beskriver en samtiden präglad av motstridiga, ibland starkt polariserade hållningar när det gäller religionens roll i det offentliga. Mot bakgrund av detta granskas olika hållningar hos Humanisterna och Sverigedemokraterna. www.ny-doxa.se.

Lasse Granestrand (2007): *I Sveriges väntrum. Om pressade politiker, flyktingar och ett land i förvandling,* Nordstedts. DN-journalist som länge bevakat flyktingpolitiken granskar journalister, debattörer och makthavare.

Göran Gunner, Sven Halvardsson (red) (2005) *Jag behöver rötter och vingar – om assyrisk/ syriansk identitet i Sverige",* Norma förlag. En spännande antologi som ägnas åt identitetsfrågor hos assyrier/syrianer i Sverige. Bl.a. berörs kyrkans centrala roll och folkmordet som identitetsmarkör.

Kristina Hellqvist (red) (2010): *Där främlingskapet bryts kan en ny värld börja,* Arcus förlag. En teologisk antologi som vill rusta Svenska kyrkan att bemöta främlingsfientlighet och rasism. Medverkar gör bl.a. Lars Collmar, Elisabeth Gerle, Martin Lind och Ylva Eggehorn. Se www.arcuforlag.se.

Christina Johansson (2005): *Välkomna till Sverige? Svenska migrationspolitiska diskkurser under 1900-talets andra hälft,* Bokbox förlag. Avhandling som visar hur migranter kategoriseras i nationella grupper och att vissa grupper pekas ut som ”svårintegrerade” och hemmahörande någon annanstans än i Sverige.

Ingemar Karlsson (2007): *Vårt arabiska arv,* SNS förlag. Kort (knappt 90 sidor) exposé över något av den betydelse muslimsk och arabisk kultur har haft för europeisk kultur och samhällsutveckling

Pia Karlsson Minganti (2008): *Muslima – islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige",* Carlssons bokförlag. En spännande etnologisk studie som följer nio unga kvinnor som vill leva i enlighet med sin islamiska tro i ett sekulariserat samhälle. I sin vardag bekämpar de fördomar mot både kvinnor och muslimer. Hur skapar de mening i att vara svensk medborgare, muslim och i synnerhet muslimsk kvinna – *muslima*?

Nuri Kino, David Kushner (2010): *Gränsen är dragen*, Bladh by Bladh förlag. Denna bok handlar om den systematiska etniska och religiösa rensning av minoriteter som pågår i Irak och den verklighet varifrån många av de irakiska flyktingar som kommit till Sverige flytt ifrån. Boken vill väcka opinion för de irakiska flyktingarna och ge en fördjupad förståelse av vad som pågår i Irak. För mer information, se www.bladhbybladh.se.

Paul Lappalainen (2005): *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige,* SOU 2005:56, kan beställas från Fritzes kundtjänst, telefon 08-690 91 90, order.fritzes@nj.se eller laddas ner från http://www.regeringen.se/sb/d/5073/a/46188 Utredningen gör en kartläggning av etnisk och religiös diskriminering inom t.ex. polis, rättsväsende, skola, arbetsmarknad, bostadsmarknad och socialtjänst och ger förslag på åtgärder.

Anna-Lena Lodenius och Mats Wingborg (2011): *Krutdurk Europa,* Bilda förlag. Boken handlar om kulturer, religioner, minoriteter och asylsökande i Europa samt om människors uppfattningar och politiska partiers försök att exploatera rädsla och osäkerhet inför dessa företeelser. Författarna reflekterar också

kring motåtgärder för att minska rasism och främlingsfientlighet. Kan beställas via hemsidan www.allodenius.com.

Kristina Mattsson (2008): *De papperslösa och de aningslösa*, Leopard förlag. Frilandsjournalisten Kristina Mattsson skriver engagerat och personligt om det etablerade Sverige som låtsas som om de papperslösa inte finns samtidigt som hon tror att vi ”snabbare än vi anar” kommer att inse att ”det är vi som behöver dem” och inte tvärtom. Hon berättar också om hur kyrkornas ställningstaganden vidgats från att bara handlar om flyktingar till att i och med ”Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna” också handlar om andra migranter.

Marika Palmdahl (2005): *Det nya landet – kristen och muslimsk dialog som utmaning och möjlighet*, Arcus förlag och Göteborgs stift, www.arcusforlag.se. Marika Palmdahl är präst i Svenska kyrkan i Göteborg och berättar i den här boken om tillvägagångssätt, glädjeämnen och frustrationer i det lokala religionsdialogarbetet.

David Qviström (red) (2005): Välgrundad fruktan – om asyl, amnesti och rätten till trygghet, Kyrkans tidning och Cordia förlag, www.cordia.se. David Qviström, journalist på Kyrkans tidning, har skrivit (mestadels själv) en spännande bok om Påskuppropet och svensk och europeisk asylpolitik.

Annette Rosengren (2009): *Vinna eller försvinna – om flykt, asyl och hjälpare*, Carlssons bokförlag. Boken tar upp asylsituationen ur många perspektiv och med de utsattas erfarenhet i fokus. Se hemsidan www.carlssonbokforlag.se.

Cajsa Sandgren (2008): *Möten med islam*, Svenska kyrkan En kortfattad introduktion till islam som kan beställas kostnadsfritt från Svenska kyrkans informationsservice, 018-16 96 00.

Sveriges Kristna Råd (2008): *Vittnesmål från EU:s gräns – om Greklands flyktingmottagande och om Dublinförordningens tillämplighet*, rapporten som sammanställts av bl.a. Emelia Frennmark handlar om situationen för de asylsökande i Grekland och riktar skarp kritik mot hur Dublinförordningen fungerar. Kan beställas från www.skr.org/material eller laddas ner från www.svenskakyrkan.se/migration.

Sveriges Kristna Råd (2009): *Skilda världar – kyrkornas verklighetsbeskrivning av det som brister i det svenska asylsystemet.* Agneta Andersson har sammanställt en rapport där fall från den verklighet kyrkorna möter illustrerar bristerna i asylsystemet. Kan beställas från www.skr.org/material eller laddas ner från www.svenskakyrkan.se/migration.

Sveriges Kristna Råd: (2009): *Ta del i Europa! För mångfald, rättvisa och fred*. Ett studiematerial som togs fram till det svenska ordförandeskapet i EU och handlar bl.a. om migrationsfrågor och kyrkornas arbete. Kan beställas från www.skr.org/material.

Svenska kyrkans unga (2009): *Mose, Maria och jag – ett flyktingmaterial för barn.* Materialet har gjorts av Michael Hjelt åt Svenska kyrkans unga och är riktat till barn i åldern 6-9 år. Materialet innehåller tre delar: berättelsen om Mose, Maria och deras familj som tvingas fly från ett krig och så småningom hamnar i Sverige, en ledarhandledning med en faktadel om flyktingar och en CD med musiken till ledarhandledningen. För mer information och för att beställa materialet, besök hemsidan www.svenskakyrkansunga.se/mosemaria.

Sanna Vestin (2002 och 2006): *Flyktingboken; från Duvemåla till Fort Europa* och *Flyktingfällan* utgivna av Ordfront www.ordfront.se. Sanna Vestin är journalist och författare som under lång tid engagerat sig i flyktingfrågor. Båda böckerna är oerhört informativa och välskrivna.

Annika Wirén (2004): *Jesus från Rinkeby – tankar kring en lokal pastoralteologi*, Svenska Kyrkan/Spånga församling. Kan beställas från församlingen. Annika Wirén är präst i Svenska kyrkan och i den här boken utgår hon från sina praktiska erfarenheter i Rinkeby för att staka ut riktlinjer för det pastorala arbetet i en mångkulturell miljö.

Hanna Sofia Öberg (2007): *Glömda. Rapport från en svensk flyktingförläggning*, Pocky. En reportagebok av vardagen för asylsökande. Författaren bodde på flyktingförläggningen i Hultsfred under ett år.

7. Några ord på vägen

Men sedan kom jag åter att tänka på människorna!
Sedan kom jag åter, i min djupa bedrövelse, att plötsligt minnas människorna och greps av lycka,
Blev till mig av glädje,
Tänkte på deras hår, ansikten, själar och drömmar och att de alla,
Precis som jag,
I likhet med dig,
Så som vi,
Levde i städer som dessa,
I denna tid och inte i det förflutna
Utan här och nu,
Klockan tre,
Idag!
Och jag begrundade allt de gjorde i denna stund, överallt,
I Katmandu och Berlin,
I Bhopal och Tibet,
Kokade vatten, grälade, mindes och slogs,
Försökte lösa egendomliga matematiska problem, skrattade och öppnade brev,
Grät över något de hört eller gjort, bakade bröd, stämde pianon, kräktes och dog,
Och vid åsynen av de enklaste små ting brast jag själv i gråt,
Men inte av förtvivlan,
Inte av bedrövelse, nej,
Snarare av tacksamhet över att vi alla ändå är som ett och mycket lika.
Förenade alla, i den mänsklighet av vilken vi,
Alla,
Är en oersättlig ringa del och
Dödliga alla (men skrämda av detta).
Alla med lidandet gemensamt,
Himlen över oss och jorden fylld med döda inunder oss.
Och alla lika märkligt skapade med händer och lungor,
Det ena med det andra,
Alla produkter av ämnen såsom syre och kött,
Såsom jord,
Och alla styrda av känslor som plågar oss och
Alla lika sammansatta,
Men därefter åter lika splittrade och rädda,
Alla förtappade,
Hänvisade till att leva och lida,
Alla många, mycket små och
Stundtals, som nu,
Som jag och du,
Djupt bedrövade men likväl,
Förundrade över
Allt vi ändå är och har.

Ur Deliria av Mare Kandre, publicerad i Stora boken om kristen tro.